

5 / 267

■ Mai 2025
■ Anul XXIII

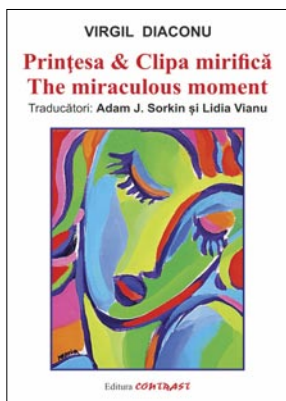
Cafeneaua literară

supliment

**ARTE
POETICE**

■ VIRGIL DIACONU ■ LEO BUTNARU
■ IONEL BOTA

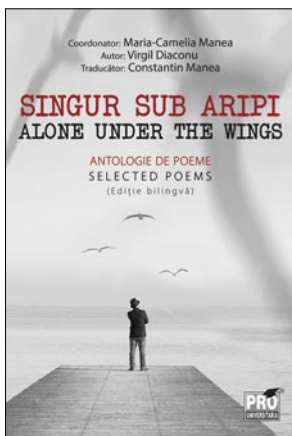

În volumul **PRINȚESA & CLIPA MIRIFICĂ** – **THE MIRACULOUS MOMENT**, tradus în limba engleză de către Adam J. Sorkin și Lidia Vianu (Editura Contrast, 2024), Virgil DIACONU adună cele mai reușite poeme de dragoste, dar și poeme cu tentă socială și protestatară, distribuite în primele două secțiuni ale cărții. În cea de a treia secțiune se află parabola *Dragoste și frumusețe*, un *Jurnal de nostalgie și răzvrătiri*, precum și *Tratat despre poezie sau Îndreptări pentru poetul tânăr*.

Virgil DIACONU a editat 26 de cărți, dintre care 15 de poezie în limba română, două cărți de poeme bilingve, română și engleză, o carte de poeme în limba germană, volume de filosofie și de estetică a poeziei, trei volume de anchete – *Poezia postmodernă. Anchetă*, 2015, *Poezia canonică românească. Anchetă*, 2020, *Poezia lui Eminescu în viziunea scriitorilor de azi*, 2024 –, două volume de exegeze biblice – *Biblia literară*, 2020, și *Biblia literară și dogmatică*, 2021.

Virgil DIACONU a obținut șase premii pentru cărțile de poezie și volumul de exegeze biblice, *Biblia literară*, acordate de către U.S.R. Poezia lui a fost foarte bine primită de către critica literară, despre ea scriindu-se peste o sută de cronici literare.

Antologia de poeme **Virgil Diaconu, SINGUR SUB ARIPI, ALONE UNDER THE WINGS**, ediție bilingvă, a apărut la Editura Pro Universitaria, București, 2023, într-o condiție grafică deosebită. Coordonator Maria-Camelia Manea, traducător Constantin Manea.

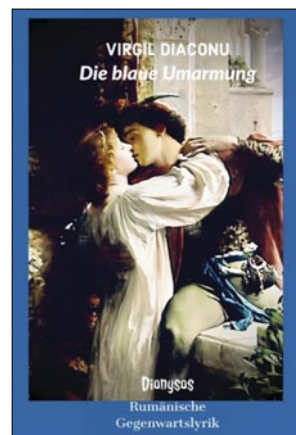
Recenta carte pe care ne-o roferă **Ștefan Hostiuc**, *Romanii din Ucraina: teme, probleme, dileme* (Ed. Druk Art, Cernăuți, 2024), este dedicată situației românilor din statul ucrainean. Este un studiu lucid, elegant scris, cu detaliate și pătrunzătoare incursiuni în istorie; un discurs despre starea contemporană a

unei minorități confruntate cu primejdia anihilării identitare din cauza politicilor asiduu promovate de statul gazdă.

În cele peste 300 de pagini, analizele sale prezintă deciziile care ne pun în pericol identitatea, învățământul în limba maternă, cultura, societatea civilă și nevoile comunității românești. O carte de referință, indispensabilă, nu numai autorităților românești de resort, ci și nouă, conaționali lor, uneori atât de indiferenți, deseori neinformați și întotdeauna departe...

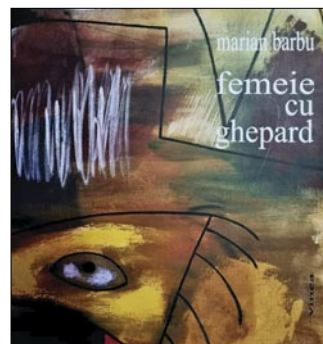
Ștefan Hostiuc este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1990) și al Uniunii Scriitorilor din Romania (1998). Laureat al mai multor premii literare, între care Marele premiu al Societății Scriitorilor Bucovineni (2020) și premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2024). Conduce, în calitate de redactor șef, revista *Mesager bucovinean*, un admirabil reper în presa culturală de limbă română. (V. DIACONU)

Volumul de poezie **Die blaue Umarmung / Îmbrățișarea albastră**, semnat de **Virgil Diaconu**, tradus în limba germană de către poetul Christian W. Schenk (128 de pagini), a apărut de curând la „Independently Published”, colecția „Dionysos”, și se găsește deja în vânzare în Germania și pe Amazon. Iată prezentarea făcută de către Christian W. Schenk: „Pentru Virgil Diaconu, versurile sunt porunca supremă, iar cuvântul, cu multe sale valențe, este dulcele chin în nesfârșita căutare de imagini și adevăruri noi. Poeziile sale sunt ca o vibrație a existenței noastre istorice, completând diversitatea eternă a umanismului cu noi atribute și adevăruri. Poeziile sunt bine echilibrate, cu accente metafizice pentru a surprinde mai bine destinul ființei. Esența ființei umane împletită cu iubirea și natura joacă un rol central: principiile lor domină nu doar condițiile pământești și cosmice, ci și arta și istoria existenței naturii umane. Noul profil estetic independent pe care Virgil Diaconu îl reprezintă în literatura română se reflectă în acest volum într-un mod deosebit”.

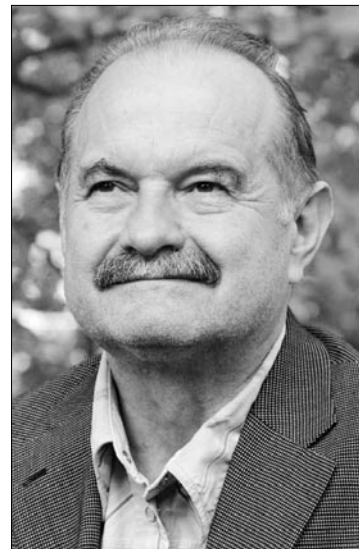
Un poet care merită toată atenția

Volumul *Femeie cu ghepard*, editura „vinea, bucurești, 2023” (respectăm grafia editorului), reprezintă debutul editorial al lui Marian Barbu. Poezia lui se dezvoltă în teritoriul larg al propriului eu și chiar devine o manifestare a acestuia, pentru că autorul îi surprinde toate întruchipările și stările, mai cu seamă pe cele negative – singurătatea, înstrăinarea, nesiguranța, lipsa comunicării, eșecul erotic, zădărnicia, sentimentul timpului care trece și nu poate fi oprit sau al timpului cronofag –, într-un discurs sobru și fluid. Pentru autor, lumea are un gust amar și de aceea atitudinea poeziei lui este sceptică, descensională și uneori întunecată până la depresie. Visurile de împlinire și micile bucurii ale ființei sunt de regulă ejectate din peisaj. Nici un orgoliu nu bânuie aceste versuri, ironia și autoironia le sunt nu de puține ori călăuze. Vascularizată de sângele negru al melancoliei, această poezie pare să facă parte din familia lui Trakl și a lui Bacovia. Cadavrul speranței îți taie aproape întotdeauna calea. Fereastra prin care ar putea să năvălească lumina și aerul proaspăt al dimineții este ferecată, semn că „gândurile cele mai triste nasc cele mai frumoase poezii”. Poezia lui Marian Barbu merită toată atenția cititorilor și a criticii literare. (Virgil DIACONU)

ION SIMUȚ

Un maestru al prozei scurte: Alexandru Vlad

Nu știu cum au trecut 10 ani fără Alexandru Vlad. Clujul e, pentru mine, pustiu fără el.

La jumătatea lunii martie 2015 a plecat fulgerător și incredibil dintre noi prozatorul Alexandru Vlad, bunul și ușor extravagantul meu prieten. Oriunde ar fi fost, el se remarcă imediat, strălucea cu naturalețe și prudentă, fără a deranja prea mult pe alții. A fost și rămâne unul dintre cei mai importanți scriitori ai generației optzeciste și, implicit, ai literaturii române contemporane. L-am citit întotdeauna prompt, îndată ce îi apărea o carte, dar, în ultimii ani, nu am și scris imediat. Am rămas restant cu o părere scrisă despre ultimele sale două romane: *Curcubeul dublu* (2008) și *Ploile amare* (2011). Am discutat cu el despre ele la o cafea, dar am tot amânat să scriu. Voi scrie, mi-am propus. A apărut postum și romanul *Omul de la fereastră* (2015), ultima sa miză. Nu mai pun la socoteală și traducerile lui din engleză, din scriitorii săi preferați: Conrad (2 volume), Henry Miller (3), Graham Greene (3) și alții.

Am acum, la această recapitulare tristă, toate cărțile lui pe masă, mai puțin două: volumul de publicistică *Vara mai nepăsători ca iarna* (2005) și un volum de poeme, restituite postum de prietenii (2015).

Editorul său devotat rămâne Gavril Țărmure de la Bistrița, care-i va tipări antum sau îi va retipări postum cărțile la Editura Charmides. În 2011, apare acolo capodopera sa,

romanul *Ploile amare*. În 2014, publică o antologie de nuvele *Cenușă în buzunare*. Romanul *Omul de la fereastră* apare tot acolo, în 2015, la puțin timp după moartea autorului. În 2019, editura bistrițeană inițiază o ediție de *Opere Alexandru Vlad*, cu primul volum consacrat debutului, într-o ediție îngrijită și prefațată de Andreea Pop.

Prozatorul nu a fost nici pe departe un scriitor uitat după moartea sa. Aceeași Andreea Pop își va publica în 2023 teza de

doctorat *Geografiile lui Alexandru Vlad*, la Editura Casa Cărții de Știință. Daniel Moșoiu publică în 2019 un volum de *Convorbiri cu Alexandru Vlad*, la Editura Școala Ardeleană.

Păcatul american mai onorabil decât păcatul francezesc: descrierea

Era ușor supărat pe mine pentru că la apariția volumului de publicistică și proze scurte *Sticla de lampă* (2002) am scris că mizează excesiv pe descriere, cum nu se mai întâmplă în

proza modernă (am publicat articolul și în volumul meu *Reabilitarea ficțiunii* și nu aș mai relua argumentația de acolo). Am discutat pe această temă, îmi respecta destul de ofensată această părere de cititor versat, dar îmi riposta mereu cu nume din proza americană sau engleză, niciunul din ultimele generații. Îi spuneam că același defect frapant îl văd și în proza lui Gheorghe Crăciun, dar îmi răspundea intrigat că nu am dreptate, lucrurile stau complet diferit. La Gheorghe Crăciun păcatul e francezesc, posibil a fi explicat prin influența noului roman, deși prozatorul brașovean nega acest lucru. La el, la Alexandru Vlad, descrierea are alt rol și altă miză, ca la Faulkner, la Hemingway și mai ales ca la Conrad și la Melville, aceștia din urmă fiind prozatorii săi preferați și argumentele sale cele mai tari în orice discuții despre proză. Da, ziceam eu, un păcat american e oricând mai nobil și mai onorabil decât un păcat francezesc, numai că mergem prea în urmă pentru justificări. Dar ce mai zic de Durrell, de Nabokov, de Anthony Burgess - știu eu ce artiști geniali ai descrierii sunt ei? Știam, îmi mai scădea elanul polemicii, pentru că vedeam că se supără, așa putem să-i invocăm și pe Sadoveanu, și pe Agârbiceanu, și pe Slavici. Nu - zicea el categoric, nici într-un caz nu s-ar apăra cu aceste argumente, decât cel mult sau în cel mai rău caz cu Pavel Dan. Diferențele sunt de funcționalități. Alexandru Vlad apăra descrierea tradițională cu funcție psihologică și descrierea modernă care numai aparent sau înșelător abătea privirea de la scena principală sau temporiza narațiunea: în fond, ea ar avea un rol simbolic, ca la Radu Petrescu (un bun exemplu de discutat), de a ascunde un mesaj ce nu poate fi decodat adesea decât la a doua lectură. Descrierea ca o explicație mascată, alambicată, participativă la linia principală într-un mod criptic și vizionar. Așa da! Aici ne întâlnim și ne împăcam. Descrierea fotografică, decorativă, temporizatoare, evazionistă, simplu exercițiu de copiere a realității nu mai poate interesa cititorul modern. Alt fel de descriere îl interesa. Nu a renunțat la ea niciodată. Fibra sa narativă era ranforsată de fibra descriptivă. În romanul *Curcubeul dublu* lucrează cu ea din nou periculos de mult, dar încearcă să evite debușul evazionist al descrierii. Cel mai bine stă descrierea (redușă la minimum) în *Ploile amare*. Nu știu cum funcționează în romanul rămas postum, *Omul de la fereastră*.

E prea puțin să spunem că, prin descrierile sale, atât de bine gândite ca efect stilistic, Alexandru Vlad năzuia să fie un naturalist, un entomolog, un herbarizant, un meteorolog, un botanist, un colecționar de detalii și curiozități ale naturii. Ar însemna să nu-l înțelegem adecvat. Descrierea are la el aceeași miză cu narațiunea și cu angajarea personajelor în existența proprie.

Titlul – o poveste memorabilă

Una dintre ultimele noastre discuții a fost despre romanul pe care îl pregătea pentru tipar. Avea ezitări în privința titlului, dacă nu cumva sună prea banal. Am zis că nu, Patrick Modiano, recentul premiant Nobel, nu dă titluri pretențioase romanelor sale. De pildă, romanul *Chien de printemps*, pe care tocmai îl citisem, ar fi trebuit să se intituleze în românește *O primăvară câinoasă* sau, pur și simplu, *O primăvară urâtă*, nu *Câinele-fantomă*, cum a apărut. Nu-i plăceau exemplele franțuzești, se eschiva de la discuția pe acest teren. Voia exemple americane. Avea câte voia. Titlul său se potrivea cu ele. Titlurile îl preocupau până la obsesie, neobișnuit de mult. Știa prea bine că acestea sunt emblemele sau flamurile sub care circulă o carte. Toate cărțile sale au titluri foarte bune, iar titlurile evocă, prin ele însele, o poveste.

Aici Alexandru Vlad era imbatabil în cadrul generației optzeciste: în arta de a spune povești, suficient de lungi (adică nu prea lungi) și suficient de scurte (adică nu prea scurte). În aceasta constă, de fapt, secretul prozei scurte: să fie atât de lungă sau atât de scurtă exact cât trebuie. Pare o banalitate, dar nu e. Când lucrezi se vede. Când stabilești miza. Pe această temă iarăși Alexandru Vlad îți vorbea cu foarte multă pasiune, întrerupându-se pentru a trage din pipă, pentru a sublinia o idee cu un fum scurt, pentru a scruta să vadă dacă te-a convins. Dacă aveai ezitări, se oprea din fumat, își curăța pipa, puneă alt tutun și apoi lua problema de la capăt, dintr-un alt punct al discuției, la care nu te așteptai. Nu teoretiza excesiv, dădea exemple. Nu-i plăceau mulți ascultători, pentru că argumentele din prea multe părți se încurcau, duceau în direcții diferite.

O vânătoare virtuală

Publicistica postdecembristă l-a secăt, l-a abătut de la literatură. Nu-i plăcea acest adevăr. Publicistica era pentru el un act de prezență febricitantă, o formă de protest, o gesticulație publică a ideilor și a argumentelor politice. Trăia scrisul zilnic sau săptămânal ca pe o aventură. Ca pe o aventură în sensul propriu: o aventură la Polul Nord (visul lui cel mai tare). Publicistica i se potrivea pentru că era un exercițiu excelent de proză scurtă pe teme date. Teme date de realitățile prezentului. Dacă cinci mii de semne sunt prea mult, nu-i nimic, va reduce la jumătate, dacă așa se cere, va respecta regula. Era un om al regulilor, al principiilor respectate, al onestității pe deplin asumate. Publicistica îi pria prin starea ei de alertă permanentă, ca un surrogat al aventurilor pe care și le imagina.

Alexandru Vlad ieșea în arenă, în anii nouăzeci, ca la vânătoare de lei. Își pregătise echipamentul, coechipierii, arma, cartușele, adăpostul, unghiul de privire. Nu trăgea, doar ochea. Dar se vedeau traiectoriile viziunilor sale politice, ca pe un ecran de virtualități. Cum ar fi tras era o poveste imaginară, nu o întâmplare reală. Publicistica i-a mâncat zece ani din viață. Prima dată s-a supărat când i-am spus acest lucru. A doua supărare a fost pe controversa în privința descrierii. Au fost supărări prietenești, suportabile, pasabile, dar nedorite.

Răzbunarea romancierului

A încercat să compenseze timpul pierdut cu publicistica prin cărți-expediente, cum au fost *Sticla de lampă* (2002), *Iarna, mai nepăsători ca vara* (2005), *Măslina aproape*

gratis (2010), recuperări iluzorii ale unui deceniu pustiu în fișa sa bibliografică (1990-2000). Volumul de povestiri *Viața mea în slujba statului* (2004) e singurul valabil, după 1990, până la seria de trei romane, care reprezintă răzbunarea sa pe revoluție, postcomunism și publicistică: *Curcubeul dublu* (2008), *Ploile amare* (2011) și *Omul de la fereastră* (2015) – marea sa răzbunare, fixarea trainică în istoria literaturii române contemporane. *Frigul verii* (1985) era un miraculos câștig ante-decembrist, un roman despre subtextul dictaturii.

Ce e evident și profund diferențiator față de ceilalți prozatori optzeciști e că Alexandru Vlad nu se joacă niciodată în prozele sale, mai lungi sau mai scurte, nuvele sau romane, nu e un ludic. Dar asta nu e totul. Nici Gheorghe Crăciun nu e ludic. Alexandru Vlad nu patinează niciodată periculos pe marginea lustruită a textualismului. Nu cade niciodată în păcatul narcisismului – una dintre cele mai importante calități în acele și în aceste vremuri ale egocentriștilor. Romanele sale, indecis psihologizante, fără excese introspective, dezvoltă cu abilitate probleme morale, cum rar fac optzeciștii, preocupați când de spectacolul socialității anonimizatoare, când de spectacolul cotidianului. Personajele lui Alexandru Vlad ies deasupra anonimatului, deasupra cotidianului și a banalității, asumându-și problemele vieții individuale, riscurile singurătății, implicarea în traumele colectivității. Existența este, pentru cele mai izbutite dintre personaje lui Alexandru Vlad, o aventură morală, așa cum se întâmplă în cel mai bun dintre romanele sale, *Ploile amare*. Romancierul Alexandru Vlad a găsit calea spre marea literatură, ca revoltă a vieții față de ea însăși.

Pe vremea când proza scurtă conta: *Aripa grifonului de Alexandru Vlad,* într-o ediție postumă de *Opere*

După Mircea Nedelciu și Gheorghe Crăciun, Alexandru Vlad este al treilea prozator optzecist care beneficiază postum de o serie de *Opere*. Restituirea sistematică și bine vegheată de Andreea Pop la Editura Charmides începe, în mod firesc, cu volumul de debut *Aripa grifonului*, apărut în 1980 la Editura Cartea românească și recompensat cu premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, ceea ce echivala cu o consacrare, în atmosfera de austeritate culturală a deceniului 9.

Prozele scurte din volum s-au bucurat de o bună receptare, cu atât mai mult cu cât prozatorul venea din cercul literar „Echinoc”, unde se practica mai puțin experimentul și textualismul. Alexandru Vlad aducea o scriitură americană a detaliului și a descriției, o perspectivă comportamentistă asupra personajului și o narațiune meticolos organizată în secvențe epice, executate cu o tăietură sigură, de maestru în devenire. Îl putem considera (și cred că așa a și fost considerat de către sudici) varianta ardeleană la experiența prozei scurte experimentale promovate în antologia *Desant '83*, volum care nu apăruse încă, dar ai cărei protagoniști își afirmaseră stilul în cenaclul bucureștean și în presa literară. Alexandru Vlad își va consolida prestigiul de autor de proză scurtă cu al doilea volum, *Drumul spre Polul Nord* (1984), după care se va afirma în roman, cu multă răbdare în construcția epică, fără a abandona cu totul proza scurtă. Romanele sale păstrează în construcție urmele tăieturilor geometrizzante din proza scurtă.

Cred că Alexandru Vlad va beneficia de o posteritate generoasă, o posteritate pe care o știm ingrată, severă, cu cei mai mulți scriitori plecați dintre noi. Opera lui se fixează (s-a fixat deja) în prima linie valorică a generației optzeci.

Întoarcerea la matcă

Apărut anul trecut, la Editura Eubeea-Timișoara, **Am pus gratii la lună** de Nina Ceranu este un roman care face parte dintr-o trilogie despre întoarcerea la origini, alături de **Cine cumpără un manuscris** și **Apele care ne poartă**. Notele definitorii ale acestei trilogii, care asigură unitatea tematică și stilistică, sunt fascinația irepresibilă pentru locurile natale ale scriitoarei (Dunărea, dealurile și pădurea Stârmina, fosta insulă Ada-Kaleh, oamenii Mehedințiului), limbajul cu accente populare și regionale (conservat și inserat cu naturalețe în țesătura narativă), precum și substratul liric - infuzia poetică în narațiune.

Urmând calea memoriei identitare, Nina Ceranu reface, în cărțile sale de proză sau de versuri, o bucată de lume configurată și confruntată, în timp, cu schimbări care țin deopotrivă de istoria colectivă și de cea personală. Timpul care curge și care, aluvionar, duce cu el aceste istorii, se mută cumva în cărțile Ninei Ceranu, adăstând precum apa captată ingenios într-o grădină.

Am pus gratii la lună are la bază mai multe decupaje, bine documentate, despre viața sub comunism, dar mai cu seamă despre transplantarea oltenilor în Banat și revenirea unora dintre ei (în acest caz, a protagonistului, Iane Grecescu) la matcă. Este evident, de asemenea, caracterul de **bildungsroman** al cărții, recunoscut și în celelalte romane; aici, nota inedită este reprezentată de **călătoria inversă** a protagonistului, om adult deja: nu de acasă spre un loc necunoscut, în care trebuie să-și găsească împlinirea, care să-l ajute **să devină**, ci prin avatarurile întoarcerii la rădăcini. Povestea lui Iane, fiul lui Victor Grecescu, este tipică pentru orice tânăr plecat de acasă: stabilit într-un oraș din Banat, unde „se căpătuse” (director la Fabrica de pâine „Spicul”), Iane se întoarce în satul natal, în Oltenia, inițial pentru a organiza funeraliile tatălui său, ulterior hotărând să rămână în casa părintească și să-și orânduiească viața prin restabilirea legăturilor cu comunitatea rurală și prin căsătoria cu o femeie de-a locului, cu care avusese cândva o scurtă aventură erotică. Așadar, ceea ce începuse ca un intermezzo, o reglare succesorală, se amplifică, aluvionar, într-o experiență de (auto)cunoaștere.

Cartea reconstituie, într-un monolog amplu, la persoana a III-a, atât ritualul tradițional de priveghi, înmormântare și pomenire prin parastase, cât și viața celui dus: cine era Victor Grecescu, cum s-a raportat la comunitatea sătească, ce prieteni și neprieteni a avut, relația cu soția și cu alte femei, cu fiul Iane, cu autoritățile. Sunt capitole și pagini care amintesc de **Ce mult te-am iubit!**, romanul - bocet al lui Zaharia Stancu (și acolo, la priveghiul mamei, se adună tot satul, iar amintirile **cu** și **despre** cea dusă se aglutinează, însoțindu-i trecerea Dincolo). Fiecărui om care vine la priveghi, prozatoarea îi schițează, cu mână sigură, exersată, un portret, o fișă de prezentare care permite cititorului să-și imagineze aceste personaje episodice și rolul lor la nivelul comunității.

Pe Victor, lumea nu-l iubise, căci fusese un om dur, un hedonist: primul președinte de G.A.C., forțase oamenii în vederea colectivizării, se culcase cu toate femeile, iar pentru a nu fi deportat în Bărăgan lăsase averea tatălui său, bătrânul Grecescu (care, la rândul său, măsluise acte, inclusiv de sănătate). Nici relația cu Iane, unicul fiu legitim, nu fusese grozavă, ci mai degrabă una complicată și complexă de-a lungul anilor scurși. În ipostaza „fiului risipitor”, Iane traversează un ritual de luare în posesie a propriei identități:

satul, casa părintească, tatăl, rudele, pe sine. Inteligent, ironic și lucid, Iane este capabil permanent de autoanaliză. Introvertit, monologhează pe tot parcursul înmormântării tatălui, căruia îi face toate rânduieșile, prilej cu care cititorul află biografia ambelor personaje, dar și relația acestora cu ceilalți membri ai familiei, cu satul, cu lumea aflată într-o schimbare inevitabilă.

În roman sunt prezentate fragmente de cântece ale vremii, este reconstituită, prin atmosferă, dar mai ales printr-un limbaj specific zonei Mehedințiului, o lume cu altă viziune, o lume pe care autoarea o resuscitează și o stochează prin imortalizarea ei într-o operă de ficțiune. Toponimele și hidronimele, deși reale, surprinse în evoluția sau involuția lor istorică, sunt investite treptat cu valoare simbolică. Secolul trecut, cu umbrele și puținele sale lumini, e filigranat într-o narațiune care te poartă cu sine fluid, poetic, topind în mod firesc notele elegiace și cele satirice. Chiar și sub comunism, forfota personajelor din cărțile Ninei Ceranu are o vigoare și o suplețe aparte, alimentată, dincolo de indiscutabilul talent artistic, de o sfâșietoare nostalgie a „rădăcinilor”; deloc întâmplător, scriitoarea dedică acest roman „*tuturor acelor care măcar au încercat o reîntoarcere în copilărie și în locurile natale*”.

În paralel cu istoria principală, axată pe întoarcerea lui Iane în satul de obârșie, Nina Ceranu inserează, prin procedeele interviului jurnalistic, istoria insulei Ada-Kaleh (oameni, etnii, obiceiuri, atitudini) din perspectiva unui fost locuitor al acesteia, turcul Cebeli, și a nevestei sale, Nadide, familie relocată în satul lui Iane după scufundarea controlată a insulei în Dunăre. Preotul Iustin învață turcește pentru a le veni în ajutor, dar mai ales pentru a-i îndemna să-și trimită copiii la școală. Tot preotul contactează ziarul „Viitorul”, iar Tarik, un reporter, îi solicită lui Cebeli date despre traiul pe insulă, dinaintea scufundării acesteia. Cebeli își structurează răspunsurile sub forma unui eseu confesiv, cu valoare documentar-afectivă. Impresionant este, în această parte a cărții, efortul autoarei de a se documenta în privința mai multor aspecte: cum arăta insula, căror etnii aparțineau locuitorii, meseriile practicate, tradițiile, relațiile interumane, decizia autorităților, tragedia dezrădăcinării și a relocării. Sunt pagini pitorești la nivelul atmosferei și al limbajului (descrierea străzilor, a caselor, a mâncărurilor specifice, cărora le sunt păstrate denumirile originale, ba chiar și rețete de preparare), dar și dramatice, atunci când relocarea presupune părăsirea rostului de o viață și despărțirea unor familii, a vecinilor, desprinderea de tot ceea ce construiseră împreună atunci când populaseră insula...

Peste toate, cumva netulburată, „*impasibilă*”, luna revarsă lumina ei stranie, „*printre gratiile*” unei lumi în permanentă mișcare. În nopțile care precedă înmormântarea tatălui, Iane o privește până adoarme „*pe scări, cocoloșit ca o plapumă de cerșetor*”. Efemer, destinul omului este, în viziunea Ninei Ceranu acela de a se rostui în matca natală, prin căsătorie, prin familie, prin copii. Timpului ca atare și totodată timpului istoric, evenimentialului, ambele la fel de implacabil „*curgătoare*”, scriitoarea olteancă, transplantată în Banat, le opune, mereu și mereu, în fiecare carte a sa, această neostoită întoarcere la obârșie.

Viorica STĂVARU

„UZINA” JURMA

Când, în 1985, prin *Gustul livezii* (volum de debut colectiv), Gheorghe Jurma intra în lumea literară, prozele sale, divulgând „lumea copilăriei de câmpie”, lăsau să se întrevadă un lung și trudnic travaliu, stăpânind achizițiile postmodernității. Văzut ca un descriptiv, fără a jugula fiorul liric, Jurma, încă nostalgic în secțiunea *Panta rhei*, din care va transfera unele texte în volumul *Întunerit de ora șapte* (2004), va dovedi apetență teoretizantă, cu tentă ironic-satirică, îndepărtându-se treptat de acea proză care fixa „momente și stări”. Îndepărtându-se chiar de proză, de vreme ce Gheorghe Zinescu descoperea în scrisul lui Jurma „un lung și emoționant poem”, e drept „bine strunit”, regretând că nu s-a luat „mai în serios” ca *scriitor de literatură*. Dar Gheorghe Jurma, după primul volum colectiv (*Efigii*, 1968), se va devota istoriei culturale a Banatului, oferind, suflecându-și mânecele, lucrări de sinteză sau „auxiliare utile” și o mulțime de interpretări critice, stăruind asupra marilor valori.

Dacă ne-am încumeta la un jucăuș slalom printre titlurile (o bibliotecă!) izvodite trudnic de Gheorghe Jurma, „încetineala” de care se tot plânge (hermeneutizând cu sârg) ar trezi, probabil, un surâs ironic. Fiindcă împricinatul, belferind, împăcând penetranța analitică cu slova miezoasă, fără încruntare catedratică, are la îndemână un bogat stoc tematic; și, explorându-l, ne propune, refuzând clișeistica lenevoasă, excursii erudite, fiind – în principal – un harnic *recuperator*. Și un neobosit *animator*, pe care, dacă Reșița nu l-ar fi avut (împământenit acolo în 1970), ar fi trebuit să-l inventeze.

Evantaiul preocupărilor sale uimește. Toate, însă, converg, vectorizate – previzibil – de *bănățenism*. Într-un volum-propunere, cu declarat „caracter programatic” (v. *Descoperirea Banatului*, Editura *Timpul*, 1994), adunând un buchet de mărturii, Gheorghe Jurma evidențiază „valențele specifice” ale unei regiuni cu o personalitate accentuată, cu orgolii și complexe („răscolite” în interbelic), descifrând *sufletul local*. Pe urmele lui G. Călinescu, pledoaria viza un *regionalism inteligent*; fiindcă, ne amintim, „divinul critic” cerea „rezistență critică” în tensiunile intelectuale localiste, greu de domolit într-o „istorie a superlativelor”.

Inevitabil, va stăruia asupra „trifoiarilor”, cei „trei rafinați primitivi”, cum i-a văzut Pavel Bellu, închegând nucleul unei mișcări culturale: adică, sculptorul Romul Ladea (însoțit de mitul artistului barbar), poetul Ion Stoia-Udrea (om de stânga, visător și animator) și inginerul Virgil Birou, om de știință, așadar, trezind „forțele reale de creație” într-o Timișoară cosmopolită, consfințind *imigrația cărășenilor*. În numele regionalismului creator, strămutații, prin „prietenie și program”, își impun „o muncă titanică” (cf. Ion Stoia-Udrea) pentru a afla un rost într-un Banat marginalizat, văzut – din exterior – ca un ținut cvasi-exotic. Ei înțeleg că, în interbelic, centrul de greutate al acestor eforturi devine Timișoara, un „oraș burghez, încrezut și idiot” (ii va scrie Ion Stoia-Udrea lui Virgil Birou, în 16 februarie 1932), troica având forța – zicea cel ce va edita *Vrerea* – de a schimba „actuala conformație” („ne-spirituală”). Sculptorul Ladea, venind după o experiență

timișoreană, ar fi spus, oftând: „așa simt că Banat numai în Căraș mai este”. La Greoni, se retrăsese uica Nițu (Ion Stoia-Udrea), depănând „sfinte aduceri aminte” din viața literară a Banatului interbelic. Nu poate fi uitat nici Pavel Bellu, încercând a umple un „gol biografic”, stăruind asupra lui Blaga și recunoscând că bănățenii au fost, o vreme, mai „subrezi de condei”. Provincia, abia prin Sorin Titel, obține „îndreptățire literară”; o Provincie care, potrivit lui Pavel Bellu, ar fi fost „cea mai frumoasă omisiune a Istoriei literaturii române”. Or, Titel venea dintr-o zonă care a înțeles târziu misia sa literară, depășind faza etică; care a produs o floră culturală de o bogăție barocă, vădind „un temperament cu multă conștiință de sine”. Observațiile lui Blaga (comunicate în *Barocul etnografiei românești*, v. revista *Banatul*, an I, ian. 1926) nu pot fi contestate. Provincia a crezut în supremația comunității, afișând un orgoliu colectiv și acuzând o *secetă de personalități*. „Gasconismul” de aici (termenul, folosit și de Călinescu, a fost preluat de la filologul Iosif Popovici) a întreținut o lungă auto-suficiență, împiedicând izbucnirea vârfurilor din „masa bănățeană”. Firește, tentative au fost; mulți au vrut să se smulgă din îmbietoarea „tihă sensuală a unei duminici fără sfârșit”. Începând cu Ion Popovici-Bănățeanu care încuraja „direcția realistă” (asigurând „vecinică viață”) și ajungând la nedreptățitul Romulus Fabian, un „autor provincial” citit cu „învăluitoare încântare” de Titel. Aici, în saga satului bănățean bruscat de Istorie, se așterne o lumină paradisiacă, pe care o va nemuri prozatorul.

Dar un mic articol, cules în *Luceafărul* (v. *Orașul cu poeți*, nr. 50/1982), iscălit de Artur Silvestri, trecător prin Reșița, a fixat (definitiv?) o emblemă, preluată, desigur, cu entuziasm. Descins în urbe, criticul luceferist fusese încercat de uimitoarea senzație că „orașul cu furnale” (*cetatea de foc* a lui Davidoglu) e „potopit de poeți”, asistând la un spontan „conciliu liric”. Sintagma a prins și a devenit „o emblemă pe fruntea noastră”, recunoștea Octavian Doclin. Și tot el se întreba dacă ea este / mai este valabilă. Bineînțeles, fără a fi neadevărată, formula poate fi aplicată și altor centre. Totuși, la Reșița, doar poeții – ne asigura N. Sârbu – veghează „sudoarea sacră”, transmisă „de la o cămașă la alta”. Doar Reșița, un oraș proletar cândva, „dresat cu lozinci”, cum zicea Ion Chichere, rătăcind prin „cârciumi comuniste”, poate coagula atâtea energii lirice, îmbogățind patrimoniul

(tehnic).Preluând sintagma, culegerea nășită de harnicul Gh. Jurma, *Orașul cu poeți*(Editura *Timpul*, 1995, redenumită *Tim*, în 2004), vorbea despre un „spațiu literar important”, populat – constata Mircea Martin, încă în 1972 – cu „poeți reali”. Cei 26 de autori (!), trecuți prin bătațiile de la cenaclul (și revista) *Semenicul*, exprimau – în opinia lui Laurențiu Ulici – o *vârstă literară*; desigur, „ceva mai puțin decât o școală”. Și care au confirmat. Încât, dacă tradiția industrială multiseclară „se clatină”, *poezia biruie*, scria ferm Gheorghe Jurma, un neobosit animator, cu încredere în literatură, el însuși antologat, surprinzător, ca poet, alături de o altă surpriză: Marc Orheianu (adică Gh. Cramanciuc).

Aducând informația la zi, același Gh. Jurma, lărgind aria interesului, vorbea – într-un masiv tom – despre *Reșița literară* (Editura *TIM*, 2016). Potrivit altor voci (Radu A. Cernătescu, în primul rând) la Reșița înflorește o *Școală de proză*. Cum Gheorghe Jurma este (și) prozator, se cuvine să stăruim asupra desfășurărilor sale prozastice. Fiindcă, ne asigură Cornel Ungureanu, aspirațiile sale de prozator ar fi „mai presus de altele”. Dar, ispitit de atâtea curiozități, vădind râvnă ordonatoare și mânat de vocația construcției, Gheorghe Jurma (ziarist, critic și istoric literar, conducător de cenaclu, organizator de expoziții, director de editură, prezență ubicuitară, moderând cu vervă colocvială evenimentele locului) a neglijat taman proza. El debuta în volumul colectiv *Gustul livezii* (1985), interesat de evenimentele satului, neuitând de „partea de imaginație”. *Întuneric de ora șapte* (2004) aduna povestiri pe rețetă optzecistă, iar *Întuneric deplin*, anunțat, se lasă încă așteptat, autorul strecurând o undă de îndoială („dacă va fi terminat”). Preocupat de viața lui Afilon Lațcu din Glimboca (dansator, instructor, povestitor), Jurma a încercat să construiască un personaj-etalon; folcloristul Afilon poate fi un „arhetip” al bănățeanului și *Întâmplări cu Afilon* (1995) poate fi un mic roman. Însuși Jurma recunoștea: „cred că a ieșit un roman”! Colectând mărturii, folosind jurnalul și corespondența, notând lupta cu boala, provocând înregistrări, *Întâmplări cu Afilon* ne îngăduie, ca documentar (din care Cărmăzan ar fi dorit să tragă un film), să înțelegem cum se cuvine *bănățenismul*.

Carte-document, stratificată, reținând mărturiile lui Afilon („de la leagăn la mormânt”) și a altora despre el, cu numeroase povești hazoase, „romanul” lui Gheorghe Jurma aduce în scenă, lângă „maistor”, figurile prietenilor (Bebe, Papi, Văruț) umflând *legenda Afilon*, un personaj popular. Sunt mărturii despre viața satului, despre drumul gugulanilor și al jocului, despre lungile călătorii ale instructorului / coregraf în Olanda și fosta Iugoslavie (la Ohrid și Vârșeț), cu înregistrări îmbogățind arhiva în vederea unui volum de folclor coregrafic. Pentru Afilon, spectaculos personaj oral, filosof fără patalama, folclorul înseamnă viață; purtând nostalgia Bistrei, înțelegând satul, casa, pământul ca „reazem al națiunii”, notând în „caietul de suveniruri” (încropind poezii), Afilon, iubind dansul, „sculase o lume în picioare”. Ar fi fost, s-a spus, un posibil personaj al lui Sorin Titel, și el împărțit, zice legenda, între a fi „scrietor” sau dansator (precum mulți dintre eroii prozelor sale). Oricum, un „arhetip” al bănățeanului, cu prieteni de nădejde alături, de la Titel la Amza Pellea și Vasile Tudor Crețu, Afilon, ca mare povestitor, meritând strădania lui Gheorghe Jurma de a-l fixa românesc.

Avem, negreșit, în împătimitul Gheorghe Jurma (n. 1945), un foarte bun cunoscător al Banatului cultural. El lucrează, mărturisese, pe mai multe fronturi / la mai multe cărți deodată; dar descoperirea / redescoperirea Banatului rămâne principala direcție. Tema, devenită obsesie, îl îndeamnă la muncă îndârjită. Încât, cu mânecele suflecate, îndopat cu lecturi, răscolește arhivele și se înhamă la varii proiecte. Postul elev al Liceului de Muzică și Arte Plastice din Timișoara, deși bun desenator, va urma Filologia, dorindu-se cercetător. Ceea ce, de fapt, chiar este. Va trece prin cenaclul *Excelsior* și va figura în antologia studentească *Efigii* (1968), impulsionat de Silviu Guga. În 1970, ca ziarist, „aterizează” la Reșița, la *Flamura*, și se va dedica stăruitor vieții culturale din Banatul montan. Prin anii '80 mijise ideea unui Dicționar al localităților cărășene, apoi un mic dicționar al personalităților culturale sau o panoramă a presei din Caraș-Severin. Neapărat, după pilda profesorilor săi (E. Todoran și G.I. Tohăneanu), Eminescu (v. *Banatul și Eminescu*, 1989); desigur, Iorga, Eliade (descoperit în studenție), Sadoveanu (pus la zid în încrâncenata zănie postdecembristă), Reșița muzicală și, mai nou, în colaborare cu Erwin Josef Țigla, o serie de splendide albume. Nu puteau lipsi amintirile de la cenaclul *Semenicul* (inițial, în 1949, „Maxim Gorki”) sau incursiunile în subteranele conspiraționiștilor (*Conspirația Universală*, 1994). Cum întâlnirea cu opera eliadescă a fost o experiență capitală, *Mircea Eliade și modelul tinereții*, o lucrare-mosaic (ca îndrumar etic) era dedicată celor tineri; un „proiect de portret”, o sugestie de program de care Jurma s-a ținut neabătut, ca posibil model, asigurând – prin muncă și creație – creșterea spirituală. *Sadoveanu sau lupta cu balaurul* (2002) exploata, ca psihanaliză culturală, *motiul balaurului*, exegetul fiind convins că scrisul sadovenian nu se poate sustrage acestui arhetip, structurând întreaga operă. Ca și „relației” cu opera lui Ion Creangă, marii creatori izvodind „forme nouă”, îmbogățind „totalitatea creației”.

Fiind din Bobda, se va bate pentru cauza necunoscutului Ioan Munteanu, „primul poet de la Bobda”. Acesta, preot ortodox și parohialnic suspendat, cu „versuire” excesiv latinizată, ar merita, ca antemergător, „o mai bună așezare în istoria literaturii bănățene”. Și tot pentru o mai bună așezare, Jurma ne reamintește cu obstinație *un drum*, cel al cenaclului și al revistei *Semenicul*, centru al lumii literare. „Epopeea” caietelor *Semenicul* pornise în toamna lui 1971, cu numere sapirografiate, cu întreruperi, apărând memoria culturală. În *Ce lăsăm în urma noastră?* (2015), carte-interviu, Gh. Jurma, ispitit de Titus Crișciu, se dezvăluie. Parcimonios, totuși. Dar el și semenicanii săi sunt interesați de ce va spune istoria, făcând din Reșița un „oraș fericit” pe harta literaturii noastre (cf. Cornel Ungureanu). Om providențial pentru așezarea de pe Bârzava, cu vocația construcției, impresionant prin evantaiul preocupărilor, impunând prin seriozitate și diversitate, Gheorghe Jurma încearcă să risipească neștiința și confuzia înstăpânite azi. O eficientă *pedagogie culturală*, în numele resurecției localismului creator, exprimă strădania de o viață a neobositului cărturar.

ADRIAN DINU RACHIERU

Generația '60 - generația socialismului (ep. 44)

Deși pare greu de crezut, nu există nicio carte de istorie literară special dedicată celebrei generații '60, care a schimbat soarta culturii române! Există o singură carte despre Generație, cea a lui Ion Pop, din 1974, cu 11 poeți prezentați din cohorte. Plus, cea incompletă total a lui Mircea Martin, din 1969. Și critica s-a oprit aici. Sau nu. În 2024, când s-au aniversat 80 de ani de la nașterea lui Nicolae Preliceanu, revista „România literară” a făcut-o lată! La pagina 5, un critic vorbea despre scriitorul șaizecist Preliceanu, iar peste trei pagini, un alt critic literar, prezent și el în mai toate comisile și juriile naționale, îl numea „șaptezecist”. Vedeți ce frumoasă e istoria literară?! Unul, mare, cel mai mare, Nicolae Manolescu, te proclamă șaizecist, altul mai tânăr, nu-i spunem numele, te numește șaptezecist.

Da, celor care au devenit nume mari li s-au alocat capitele în unele cărți, chiar monografii (gen lui Nichita Stănescu, Labiș). În schimb, generației '80 i s-au alocat, deja, vreo două duzini de cărți, de la Radu G. Țeposu și Gheorghe Crăciun până la Nicolae Coande și Mircea Bârsilă. Sub nicio formă, cei din generația '80 să nu creadă că poezia începe cu ei! Dacă ne luăm după revista „Convingeri comuniste”, ar putea începe cu Labiș. Dar și Labiș se revendică din „Lazăr de la Rusca” a lui Dan Deșliu. Iar Deșliu era la curent cu toată poezia modernistă interbelică. Cu toate rupturile, există o continuitate între perioade. Până și generația '60 e doar o promoție (1957-1968).

Chiar și unii dintre cei de azi, aparținând cine știe cărei generații, și care fac figură de anticomuniști și sunt invitați peste tot, au niște schelete în dulap. Nu-i așa, d-le Gh.

Grigurcu? Când vom vorbi despre proza anilor 1960, vom înțelege de ce a vrut Ștefan Mitroi să publice o „Scrisoare deschisă” către Nicolae Ceaușescu. În amintirea fostului talent poetic al lui Mitroi oferim cititorilor un fragment din această poezie: „Ianuarie urcă în stema ninsorii/ Se-aude-n hrisoave un murmur sublim/ Iubite părinte al păcii și-al țării/ Fiți tânăr, rămâneți așa cum vă știm./ (...) Vroind a vă scrie cum tatei îi scriu/ Și această-ndrăzneală îmi fie iertată/ E semn că în lumea natală un fiu/ Iubește pe față idea de tată”. (Ștefan Mitroi, „Scrisoare deschisă”, „Convingeri Comuniste”, nr. 1, 1982, p. 15). Îl găsim și pe ferventul anticomunist Călin Vlasie. Într-un soi de anchetă publicată în „Convingeri Comuniste” de Gabriel Stănescu, și intitulată „Generație și Creație”, tânărul poet – pe atunci – Călin Vlasie afirma că generația optzecistă „nu trebuie să se compare exclusiv cu generația '60. De fapt nu sîntem contemporani doar cu ei, ci cu întreaga noastră literatură. Dar scriitorii anului '60 au fost într-un fel «pașoptiști», ei au menținut pe cerul patriei socialiste steagul literaturii. Noi sîntem datori să purtăm acest steag prin cosmos” („Convingeri Comuniste”, nr. 1, 1977, p. 5).

Petre Ghelmez îl compară pe Lenin cu primăvara înflorată

Vă mai aduceți aminte de Petre Ghelmez? Poetul P. Ghelmez a fost „cucerit” și el la vremea lui de generozitatea epocii Ceaușescu: „Cu ochii noștri am văzut cum s-a schimbat fața orașelor și satelor. (...) Am numărat fabricile și uzinele pe care le-am ridicat acolo unde atâta amar de vreme nu se întâmplase nimic. (...) Știm că spicul de grâu trebuie să rodească mai mult și poate să rodească mai mult. Știm că mașinile pot produce mai mult și trebuie să producă mai mult (...)”. (Petre Ghelmez, „Lumină și generozitate”, „Convingeri Comuniste”, nr. 1, 1976, p. 7).

Petre Ghelmez, fiu de țărani, s-a născut la 2 martie 1932, în comuna Gogoșari, județul Giurgiu, și a decedat la 12 martie 2001, la București. A urmat liceul din Giurgiu. Se înscrie la Facultatea Veterinară, dar perspectivele nu-l încântă. Debutase deja în ziarul „Viața nouă” din Giurgiu, în 1951, cu versuri. Trece la Institutul Pedagogic, așadar, pe care-l absolvă după doi ani. Din 1954, e elev al Școlii de literatură „M. Eminescu” (în 1955 redebutează, în revista „Tînărul scriitor”, cu poezia „Despărțire de sat”). Mai apoi urmează Facultatea de Filologie din București (absolvită în 1959). Publică poezii în „Luceafărul”, „Tînărul scriitor”, „Albina”, „Viața studentăască”, „Steagul roșu”, „Munca” ș.a. Între 1959-1964 este redactor la „Scînteia tineretului”, fiind angajat pentru că debutase în volumul colectiv îngrijit de Mihai Gafița, „Sub semnul revoluției. 30 de tineri poeți” (1959), alături de Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Constanța Buzea, Ilie Constantin, Horia Ziliera ș.a. În recenzii la acest volum, numele lui Petre Ghelmez nu apare menționat. Între 1964-1967 este redactor-șef adjunct la „Luminița” și „Arici Pogonici” și redactor la „Cravata roșie”. În 1967 întemeiază revista „Cutezătorii”. Reviste în care se ocupă de educarea în spirit comunist a elevilor. Este remarcat și, în 1970, este numit director al Editurii „Albatros”, funcție pe care o deține patru ani. Suficient timp pentru a înființa colecții noi, importante - seria „Dicționarelor Albatros”, primul dintre acestea fiind „Dicționarul de literatură contemporană” al lui Marian Popa, a

seriilor de „sinteze”, între care *Lyceum - texte comentate* și colecția *Cele mai frumoase poezii*, ori seria intitulată *Contemporanul nostru...* Între 1974 – 1989 este director al revistei „Tribuna României”. La 22 decembrie 1989 e alungat din redacție. Între 1993-1995 e director al revistei pentru copii „Ariel”, după care se pensionează, continuând să scrie. Firește, face și el 180 de grade, nemaiscriind poezii patriotarde, ci cârți de versuri și povestiri pentru cei mici. Nu a mai fost răsplătit cu funcții, precum înainte, ci cu onoruri. În satul său natal, Gogoșari, există Casa Memorială „Petre Ghelmez”, precum și biblioteca ce îi poartă numele, în municipiul Giurgiu există o stradă „Petre Ghelmez”, iar în București școala nr. 58 poartă numele poetului din 2004. Tot după moartea sa, în semn de aleasă prețuire, Biblioteca Județeană „I. A. Bassarabescu” Giurgiu organizează, începând cu anul 2002, Concursul național de creație literară „Petre Ghelmez”, omagiu adus poetului, pentru a stimula creația literară în rândul copiilor de vârstă școlară!

Dar să-l vedem pe poetul care a pus umărul la construcția generației '60. În poezia „Sîngele eroilor”, din 1959, scrie: „Nu ne știau pe-atuncea de nume și de fapte/Frîngîndu-se-n răscrucea teribililor ani,/Dar la Stănești pe Vlașca, în nouă sute șapte/Și pentru piinea noastră/A devorat pămîntul trupuri de țărani.// Ne bănuiau prin ceață, și dincolo de zare,/Ca pe-un visat de veacuri și luminos tărîm.../Și au căzut sub dunga de foc, ucigătoare./Strigînd numele nostru/La Grivița, pe-ncinsul caldarîm.// Din inimile-atuncea strivite sub rafală,/Profunde, largi ecouri izbesc la noi în piept.../Eroii de sub lespezi ne cer azi socoteală/De fiecare faptă,/Cînd plămădim un timp mai bun și înțelept...// Ni-i sîngele eroilor pe orice colț de stîncă,/În orice ctitorie el arde tulburat,/Vibrarea lui, neobosită-n vreme și adîncă,/Ne luminează ochiul/Și ne-nfierbîntă brațul./Spre licărirea stelei din veacuri, ridicat!” Ghelmez a abordat o temă la modă, cântînd eroii comuniști în lozinci, abuzînd și de răscoala de la 1907 ca fiind cu origini comuniste. Și asta tocmai cînd țărănilor li se lua de tot pămîntul, mai rău ca la 1907. Și poezia antirăzboinică era la modă, era binevenită, așa că Petre Ghelmez scrie, în „Cîntec pentru amîndoi”, următoarele versuri: „Sugrumîndu-ne focul,/În răzbunătoarea-i cătușă,/N-am fi mai nicicînd, nicicînd amîndoi.../O lumină de-argint orbitor/Ne-ar prefăcea-n cenușă./Dacă n-am veghea milioane de oameni/Să nu se mai spargă oglinzile cerului/Niciodată-n război!” Par nevinovate versurile, nimeni, niciodată, dintre oamenii simpli, nu vrea război, dar, în 1959 aveau altă tentă, antifascistă și prosovietică.

În poezia „N-am uitat...” e mai direct promotor al lui Lenin (după 1956, după celebrul discurs al lui Hrușciov, numele lui Stalin devenise prohibit). Dar ideile curg alandala, unele din ele fiind incitare la... crimă: „N-am uitat... N-am uitat/Cuțitul cu prășeaua de os încrustat/L-aș fi tras, fulgerător,/L-aș fi-implîntat./Pentru un stînjîn, pentru o brazdă, pentru-un răzor”. Repetăm, scrie asta cînd sute de mii de țărani sunt arestați sau bătuți pentru a intra, forțat, în gospodăria agricolă (C.A.P.). Iar Ghelmez ar fi implîntat un pumnal în cei care ar fi vrut să-i ia un răzor! Nu știm ce a gândit, versurile par anarhice, dar au fost pe placul cerberilor comuniști. Asta poate pentru că, în strofa următoare, poetul are o „trezire în conștiință” într-o noapte: „Dar dragostea aceasta ca un fum s-a topit,/Ca o apă s-a scurs peste zare./L-am văzut într-o noapte pe Lenin, l-am auzit,/Vorbindu-mi din slova aprinsă, culeasă-n tipare./Trăisem ca-ntr-o colivie, cu ușile-nchise,/Și fără lumină.../De-acuma, primăvara venise.../Sufletu-mi era ca o plămădă,/Și-n mine,/Viscoalea cu flori purpurii și cu spic de zăpadă.../Începuseră porțile nopții de veacuri/Să se sfarme, să cadă.”

Deși a deținut funcții importante din tinerețe, debutul editorial este abia în 1967, cu volumul de versuri „Germinații”,

apărut în celebra colecție „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură. Se grăbesc să-i comenteze, pozitiv, cartea, M.N. Rusu (în „Luceafărul”, nr. 15/1967) și, tot cu titlul de „Germinații”, Nicolae Manolescu („Contemporanul”, nr.16/1967). Deși, din 1964, bătea vînt de liberalizare, Petre Ghelmez nu poate renunța la poezia patriotică. Nu mai apare, totuși, Lenin, locul fiind luat de țară. În poezia numită chiar „Țară”, poetul scrie duios: „În țara de unde vin,/Bărbații au nume de frunză/Și chipuri de zei lucrători./Ei se-nsoară adesea cu flori/Căroră le zic femei,/Redîndu-le frumusețea ascunsă.// După obiceiuri străvechi ale locului,/În tot ce zidesc/Își îngroapă dragostile suave./Pîlpîie seara iubirile lor,/Ca aurul focului,/Pe Argeș, pe Olt, pe Tîrnave...// În țara de unde vin./Soarele e statornic în dragoste/Sărutînd pădurile în fiece zi,/La fel – către seară – stelele, luna.../Vîntul coboară cu miros de grîu și pelin/Ca la datina nunților – dintotdeauna.// Țara de unde vin călător/E o țară de dor.” În „Zenit” stă cu fața la tricolorul cu stema cu stea roșie în frunte: „Bate soare bun dinspre steag./Clipa rodește-n sîmîntă, în păsări,/În piatră, în rădăcini, în izvor și-n cuvînt./Nerăbdătoare, prînd viață prin marmori/Statuile. Se dau în vileag./Umblă polenul prin țară,/Doruri de stea aprinzînd.” Între timp, poetul își însușise tehnica șaizecistă de a scrie. Chiar cînd scrie patriotic, o face într-un stil modernist, apropiat sau pe urmele lui Nichita Stănescu. Expresionist, poate și în descendența lui Blaga. În „Scrisori de primăvară” scrie: „Acuma știu:/În revărsatul zorilor porniți la plivit,/La semănat ori la sapă,/Așa cum de-o viață întreagă v-ați obișnuit/Cu blîndețea pămîntului aburit/Pe care-l pricepeți și care, la rîndu-i,/Știe deopotrivă să vă priceapă./Seara îmi scrieți și mie/Cătînd să vă mutați gîndurile/Pe luna Țirzie”. Mai departe, în această carte, poeziile sunt despre natură, despre muncile cîmpului, despre copilul venit de la țară, despre stări de vis. Ba, mai mult, poetul îndrăznește să scrie, ca metaforă, „Dumnezeeste” ori „clopote mari bat în adînc”. Per total, poetul iese în lume destul de curat cu această carte.

Petre Ghelmez a avut convingeri comuniste sincere. O dovedesc mai toate scrierile sale, mai ales volumul „Evenimente”, din 1976, unde constatăm un regres estetic și un accent exagerat pus pe construcția socialistă a țării. Cartea aceasta de versuri e lăudată de Mihai Ungheanu (în „Luceafărul”, nr.16/1977) și de Tia Șerbănescu (R.M.B., 1977). Totuși, cea mai bună și curată, din punct de vedere etico-estetic, carte a sa rămîne cea de „Sonete”, din 1974, pentru care a și primit, în 1976, Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române și laudele lui Lucian Raicu.

Dar ce mai înseamnă Petre Ghelmez astăzi? Poet recunoscut al generației '60, mai târziu a intrat într-un con de umbră. Și acolo a rămas. În 1975, în istoria sa, Al. Piru îl numește: „poet simplu, fără pretenții”. Totuși, în 2008, istoricul literar Ion Rotaru îi dedică o monografie, „Petre Ghelmez. Viața și opera”. Așa s-au apărut între ei toți comuniștii ori protocroniștii. Și șaizecistii, și optzecistii. Dar Alex Ștefănescu, în masiva sa istorie literară, scrie că „printre autorii pe care partidul se bazează se numără Petre Ghelmez”. Un diagnostic corect, deși erau alții mai breji decît el. Pentru alți critici literari (gen N. Manolescu, E. Simion), nici nu există un poet cu numele de Petre Ghelmez. L-am scos din uitare, nu pentru valoarea sa, ci pentru că a aparținut unei generații cu poeți uriași, dar care au făcut și compromisuri, mai ales că, în 2022, Biblioteca Județeană „I. A. Bassarabescu” Giurgiu a publicat o antologie de poezii ale scriitorului, volum intitulat „Joc de trifoii”, în cadrul Colecției „Biblioteca Giurgiuveană”. Poate și pentru că cei din Giurgiu nu au scriitori mari cu care să se laude...

Jean DUMITRAȘCU

Tristețea geniilor

Am luat de la Teatrul „Bulandra”, unde mi-o lăsase Editura BookZone, cartea **Tristețea ploilor** de **Horățiu Mălăele**, și, cum drumul meu spre casă trece prin Cișmigiu, m-am așezat pe o bancă și am început să o citesc. Voiam să citesc câteva pagini, să intru în atmosferă. Dar am citit-o pe toată. Fiindcă e o carte „mititică”, cum ar spune Eminescu, dar plină de minuni, cum era și ziua primăvărată, după atâta frig și ceață politică. Și fantezia lui Horățiu m-a făcut să cred că sunt dincolo de timp, poate în Olimp, un Olimp de mahala, pe care el îl urcă la cele cerești.

E povestea lui Caius, un bătrân de 104 ani, care trăiește din amintiri, ca orice bătrân, și amintirile lui încep din copilăria petrecută la Orfelinat (sursă autobiografică), crește, până ajunge să trăiască într-o vilă, al etajului 2, în Cotroceni, dar împrejurările îl duc la Paris, unde, talentat în taina liniilor fiind, reușește la Școala de Arte Frumoase, trăiește în mediul parizian al marilor artiști, ca să-și întâlnească marea iubire și șirul minunilor să se oprească miraculos, să ajungă la primul deces.

Cartea e plină de portrete admirabile, cum este autoportretul pe care Caius și-l face sieși, privindu-se în oglindă. Dar toate personajele pitorești pe care le întâlnim în carte au parte de descrieri care îl trădează pe artistul Horățiu Mălăele, pe observatorul omului, al sufletului omenesc. Dar ceea ce nu poate face linia, face cuvântul. Portretele nu sunt doar fizice, sunt și sufletești. E un șir de portrete literare de mare rafinament artistic. Enumerarea lor, prin nume de mahala, seamănă cu descrierea eroilor lui Eminescu din povestirea **Părintele Ermolachie Chisăliță**, care se duc să dea foc la biserică, fiindcă au descoperit că acolo trăiește Satana, de care trebuiau să scape. E un simbol actual, care nu există în Groapa lui Ouatu („Cuțarida” lui Eugen Barbu). Amintirea pură stă și în plăcerea de a inventa nume. Pe erou îl cheamă Titu Caius Rogalski-Odor, „un titan al ratării”, crescut de o surdo-mută, Rada Odor, care, totuși, reușește să-i povestească orfanului înfiat **Capra cu trei iezi**. Apoi anturajul lui Caius e format numai din „personalități” ilustre, ca Gina C...r de Fier, Titi Limbric, Nicu Lipitoare, Gigi Mărișcă, Zozo Piticu, Cuțit, Marmeladă și Lapte, și alte asemenea, scoase parcă din **Marea hoinăreală** a fraților Coen, film inspirat din **Odiseea** lui Homer, sau din **Poker** după Adrian Lustig, unde Mălăele îl joacă pe mafiotul Titel Pangici.

Cartea e înecată în citate și poezii de o mare savoare, așa cum la un moment dat plouă cu fluturi. Plouă în locuința de acasă, dar el plasează magica secvență la Paris, așa cum tot acolo, în splendida lume a artiștilor avangardiști, o plasează, hodoronc-tronc, pe doamna Camelia, îngrijitoarea vilei din Cotroceni, cu bagajul ei lingvistic, de, trebuia un contrapunct, ca la ploaia de fluturi (p. 31-32), să avem și o ploaie de înjurături (p. 36-37). Suntem însă în convenție, fiindcă nu poți avea pretenția de coerență în amintirile unui „tânăr” de 104 ani! Ploaia de fluturi este metafora nostalgiei absolute. Evident, așa cum „Emma c'est moi”, așa și Horățiu Mălăele poate spune „Caius c'est moi”. El nu are încă 104 ani, dar va avea, și nu este greu să și-i imagineze de pe acum. În fond, dacă scoatem 72 de ani, cât timp a fost mort, cum vom afla, Casius a trăit, a fost în viață, numai 32 de ani. De aceea e atât de tânăr la 104 ani!

Citind această povestire, care mi-a stârnit dorința să o recitesc, am ieșit din spațiu și timp. Nu mai trăiam pe vremea lui Șoșolac, nici a Fanfaronului din vest, nici a Flegmaticului din Est. Eram în lumea eternității, lumea artei, o fascinantă lume care ne face să plutim dincolo de mahala, în paradis.

Partea amintirilor pe care Caius o derulează la Paris seamănă izbitor cu **Midnight in Paris**, filmul lui Woody Allen, în care eroul, un scriitor, Gil (Owen Wilson), care trăiește în secolul 21, se întoarce în timp și, la miezul fiecărei nopți, devine contemporan cu personajele din **Belle Epoque**, cu care se întâlnește și Caius la Paris. Obsesia lor este când era mai bine să trăiești, în **Belle Epoque**, în **Renaștere** sau în **Antichitate**? Nu le place prezentul. Prezentul întotdeauna e trădat. Dar și cei din **Belle Epoque**, epoca în care Gil vrea să trăiască, spuneau același lucru, așa cum spun și românii azi: „Era mai bine când era mai rău”. E o paradă de opinii cu aceiași mari artiști, aceiași mari scriitori, francezi, italieni, spanioli, americani. Întâlnirile au loc în casa Gertrudei Stein, unde Gil/Caius îi cunoaște pe Matisse, Picasso și Hemingway. La fel, cum Gil e fascinat de Adriana (Marion Cotillard), și Caius e îndrăgostit de prietena lui, cu care locuiește, Amina.

După aventura lui Casius de 7 zile cu olandeza Lotte, începe parcă altă carte, îl părăsim pe Woody Allen și intrăm în universul lui Mircea Eliade. Urmează o poveste de dragoste de un romantism paranormal. Amina e internată, suferă de o boală ereditară rară, care nu poate fi rezolvată decât de Leopold, un profesor de științe paranormale din Viena. Merg acolo, dar suntem în anul 1939, când Germania hitleristă începuse invaziile. Și la granița austro-elvețiană, când nemții urmăreau un ceh, Caius al nostru este izbit deodată de o lumină incandescentă, ca Dominic, eroul din proza lui Eliade - **Tinerete fără de tinerete**.

Lumina incandescentă este un leitmotiv în prozele lui Eliade. A preluat ideea și Dan Pița în filmul **Eu sunt Adam**. Caius se trezește într-un spital. Își ridică un braț, și-l vede cadaveric. Unde sunt? Cine sunt? Cât am dormit? O zi, două, o săptămână, un an? 72 de ani, îi spune infirmiera care se ocupă de el, pe nume Brigitte. Și aflăm că spitalul poartă numele Aminei, care voise să se facă medic, se făcuse, dar nu mai trăiește, i-a lăsat spitalul lui Brigitte, fiica ei. Fiica ei, care nu poate fi decât fiica lui Caius. Deci fiica își îngrijea tatăl. De când el și-a revenit, Brigitte e uimită cât de repede recuperează Caius, ca rejuvenescența lui Dominic. El revine la București, în vila din Cotroceni, amintirile devin fum, și își reia tabieturile zilnice, din care nu lipseau trabucul și alcoolul de calitate. Fumul pare că-l înghite odată cu tristețea amintirilor.

Multe întâmplări par similare cu scenele din **Midnight in Paris**.

De parcă Woody Allen i-a citit cartea lui Horățiu sau de parcă Horățiu a vrut să descrie filmul. Aici apar mai multe inadvertențe și potrivieli nepotrivite. Spun asta, fiindcă sunt stăpân pe subiect. Și eu mi-am petrecut o vreme în zona Bateau-Lavoir și am hoinărit mult prin cartierul Montparnasse, locuri ce mi-au inspirat romanul **Vizitatorul**, care este povestea unui copil ce visează să se facă pictor și un vizitator extraneu, care are puterea să abolească timpul, îl ajută să facă ucenicie la marii pictori ai lumii. În fond, ce este timpul? Un prezent continuu. Și eroul devine contemporan cu Michelangelo, ajunge ucenic și la Bosch, și la Vermeer, la Henri Matisse, Brâncuși și Van Gogh, și la Frida Kahlo, și în atelierul lui Cézanne și Miró, și la alți mari pictori din Belle Epoque. Și ce fantastică este ucenicia la Andy Warhol, unde devine și cineast. E un mod sui-generis de a face istoria artelor plastice și am făcut-o ca un roman. Viața marilor artiști bate opera lor. Și e o sursă de povestiri fantastice. O adevărată ploaie de genii. Un exemplu, Brâncuși l-a cunoscut pe Matisse prin Theodor Pallady, și prietenia lor i-a dus pe meleaguri americane, din această prietenie s-a născut seria de ii românești pictate de Matisse. Pallady a locuit în Place Dauphine nr. 12, unde a locuit o vreme și Brâncuși. El nu a cunoscut-o pe Elvira Popescu. După cum nici Brâncuși nu a fost niciodată în casa doamnei Stein, din cauză că era lesbiană. Dar suntem în împărăția fanteziei, nu trebuie să căutăm aici istorie și precizie documentară, semnalăm doar un fapt colosal, că avangarda pariziană este o sursă nesecată pentru fantezie. Se poate literaturiza această epocă la infinit.

Oicum, Horățiu ar fi putut juca perfect în rolul lui Gil, personajul interpretat de Owen Wilson. Și aici te apucă nebunia, de ce geniile noastre nu sunt cunoscute în lume? Am arătat în articolul **Actorii** câte genii actorești avem, care le-ar putea concura pe cele de la Hollywood. De ce Horățiu nu ar fi putut juca în filmele lui Allen Konigsberg sau ale lui Sean Baker? Aici apare drama, tristețea, că țara noastră nu știe să-și respecte valorile, să le ajute, să le creeze șansa de a fi pe podium. Am avut și avem zeci de actori de Oscar. Dar mulți au murit în uitare. Aici îți dai seama de ruptura dintre politică și cultură. Țările dezvoltate nu fac politică fără cultură. Cultura este viața lor adevărată. O țară adună bogăție, dar devine civilizată numai prin cultură. În primul rând prin Carte. E o fericire să vezi în Manhattan cum mii de oameni stau la rând să cumpere o carte! Toată materia trebuie să se concentreze pentru a sluji spiritul. La noi, geniile mor de foame, precum Caius lui Mălăele. Care este un fel de Petre Țuțea în mizerie. Am avut și avem sute de genii, care au fost ignorate, fiindcă la noi politica se face în afara culturii, fiindcă politicienii noștri sunt „semianalfabeți cu internet”, ei nu concep să facă o politică pe bază de cultură, singura care menține identitatea țării. Un popor atât de dotat, e condus de proști. Dar greșesc, jignesc proștii. Conducătorii noștri nu sunt proști, sunt idioți!

Cartea lui Horățiu Mălăele nu este accesibilă oamenilor neinițiați. El face o paradă de cultură. Marea cultură are nevoie de elită. Dacă nu

știi cine a fost Elvira Popescu și Theodor Pallady, pe care Caius îi întâlnește la Madame Stein, degeaba citești. Cartea e un summum de informații culturale, o arhivă vie de personalități mondiale, dar fără dicționar, fără subsol. Numai cititorul inițiat are satisfacții estetice. Politică, singură, ucide orice identitate. Văd o mare de genii ale României, sute și mii de talente, care mor în uitare, în ignorare. Cunoscut atâtea talente care s-au pierdut, care nu au avut noroc, care nu au primit nici o șansă de la țară. Și unele au făcut multe pentru România. Și nu pot să nu pomenesc aici cazul poetului Simón Ajarescu, un geniu absolut, creator de limbă nouă, un al doilea Eminescu în acest sens, dar ignorat de critică și de autorități, care l-au lăsat să moară în mizerie. Dormea cu capul pe o rogojină și se hrănea cu grâu încolțit. Punea într-o farfurie un pumn de grâu, puțină apă, așeza farfuria la fereastră, la soare, și când boabele dădeau rod, mânca verdeața ca pe o salată. A făcut o școală de poezie, au ignorat-o. De fapt, au desființat-o, așa cum au desființat și școala de nai a lui Gheorghe Zamfir de la Conservator. Eu l-am pomenit peste tot pe Simón, inclusiv în **Istoria literaturii neînregimentate**, fiindcă a fost un spirit liber, neancorat în nici o gașcă, dar degeaba, parcă am strigat în pustie. Da, fiindcă aici e pustiu. Vă pot înșira acum, pe loc, cel puțin zece genii pe care le cunosc, dar sunt ignorate, în primul rând de breasla literară și artistică. Vorba „să moară capra vecinului” a devenit politică de stat. Geniile României sunt triste, ca proza lui Horațiu. Tristețea geniilor pierdute nu are limite, deși are o explicație, politizarea în exces a țării, a existenței, în scopul schizoid al jafului național. Asta e cauza fatalismului românesc.

Asta e prima mea impresie din Cișmigiu despre **Tristețea ploilor**, gândurile mele trăite acolo, dar am citit cartea și în casă, să văd dacă e mai bună în casă decât afară? Nu-i tot una. Mediul în care citești o carte te influențează. Dar puteam să fiu și în Grădinile Tuileries, ori în Central Park, fiindcă multe pagini mi-au adus aminte de aceste parcuri.

Desigur, Caius este bogesian, adică un mare boem al spiritului, un om cultivat, care face și din ploșnițe o pagină inspirată. Totul e rafinat, am spus, ca și editarea cărții, perfect realizată de editura BookZone, cu un corp de literă care parcă ajută limba literară să cânte cât mai frumos. O pot citi și orbii. Horațiu vede atât de bine lucrurile fiindcă el a creat show-ul „Eu sunt un orb”. Este o limbă înaltă, plină de farmec, o feerie, cu pagini de mare poezie, înecată în metafore și savant umor, cu observații ale oamenilor și ale vieții care îmi amintesc de limba studiată din **Tehomir**, cartea neînregimentată a lui Horațiu. Dar și de

poezia și pana lui Simón Ajarescu, pentru care proprietatea termenilor avea o forță născătoare de limbă nouă.

Dar cele două cărți ale lui Horațiu nu seamănă între ele, sunt două cărți diferite, **Tristețea ploilor** e mai puțin artificială, e plină de miez și de savoare, fiindcă are o originală poveste de dragoste romantică. Primele pagini descriu un mediu de groapă, dar limba îl ridică la spirit, îi conferă umorul necesar. Ce miracol e limba! Ea poate face din țânțar, armăsar! Personajele de mahala seamănă cu proza lui Fănuș Neagu, dar ceea ce are Horațiu superior este declamația. Față de **Tehomir**, această povestire are oralitate. Sunt pagini în care oralitatea devine un dialog comic, Caius vorbește adesea cu celelalte personaje, tiradele lui parcă ar fi rupte din replicile unui personaj shakespeareian, cum este inserția cu preafrumoasa Didona, regina Catarginei. Îl și vezi pe scenă pe Horațiu cum recită aceste texte, cum declamă și face gesturi suprarealiste. Iar fantezia cu decesul personajului îmi aduce aminte de filmul său **Funeralii fericite**. Ca și acolo, Caius moare și învie. Totul renaște, totul e viață, dar tristețea rămâne.

Grid Modorcea, dr. în Arte

Un mesaj de la Horațiu Mălăele către Grid Modorcea, după citirea cronicii **Tristețea geniilor**:

Grid,

Îți rămân îndatorat pentru cronica ta înțelept-excepționalismă.

Dacă aș fi avut timp să citesc atâtea cărți și să văd atâtea filme, câte par să se căsătorească cu povestea mea, eu aș fi fost acu' Grid Modorcea și aș fi scris o cronică despre Horațiu Mălăele, care ai fi fost tu.

Am terminat **Bulgărele**.

Ești, și vei rămâne, bufonul genial cu o mie de vieți, care arată regelui și regatului, cu cinism și umor, rahatul împodobit și tristețea gloriei.

Pentru talentul, curajul și râvna ta, te îmbrățișez!

Ho

Fiction review

Șoaptele orelor îndepărtate

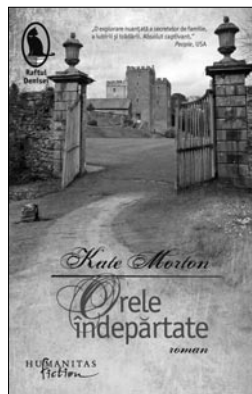
Un castel în ruină înconjurat de o grădină fabuloasă, trei surori în vârstă pierdute pe coridoare întortocheate, secrete de familie bine ascunse, trădări și iubiri nefericite conturează narațiunea labirintică din **Orele îndepărtate**, roman al binecunoscutei scriitoare australiene **Kate Morton**, apărut în 2013 la Editura **Humanitas fiction**, în traducerea Sinzianei Dragoș.

Întâmplările dramatice ale unei familii de nobili englezi, având ca fundal istoric cel de-al Doilea Război Mondial, sunt imaginate aproape cinematografic, cu personaje extrem de vii și mult suspans. Kate Morton combină impecabil elementele esențiale ale romanului gotic, reușind să creeze atmosfera unei lumi demult dispărute.

Cele trei surori, Percy, Saffy și Juniper, trăiau între zidurile încărcate de taine și visau, la lumina lunii, cum le-ar fi fost viața departe de răsuflarea nămolosă a veacurilor, care pătrunseseră în mădularele vechiului castel. Singura lor legătură cu lumea exterioară era realizată prin intermediul cărților pe care le citeau cu aviditate și, uneori, prin intermediul unor rari vizitatori.

Pe parcursul lecturii, una dintre surorile Blythe, neobișnuit de fragilă, mi-a fost mai aproape de inimă. Am ținut-o de mână, i-am vorbit, am sprijinit-o și i-am ascultat toate secretele. Ca un fluture atras de o lampă strălucitoare, Saffy e copleșită de povestea pe care și-o construiește singură și care nu se consumă decât în mintea și în sufletul ei: să părăsească locul natal, să se distanțeze de nălucile castelului Milderhurst din comitatul Kent (o clădire enormă de piatră, înconjurată de o pădure deasă), și să plece definitiv la Londra, aidoma celor trei surori închipuite de Cehov, care visau să ajungă la Moscova. Smulgându-se dintre zidurile castelului cu miros de putregai și noroi, ea dorea să trăiască în simplitate și să-și umple viața cu speranțe vii. Își imaginase călătoria până la cele mai mici amănunte. Dacă ar fi ajuns la Londra, avea să locuiască într-o cămăruță modestă, să asculte muzică la radio, iar fiecare zi avea să aibă un punct luminos: o singură floare gata să înflorească, schimbată mereu, așezată pe un pervaz, la lumină. O crenguță de caprifoi.

Ajunsă aici, mi-am ținut răsuflarea, am simțit un alt val de afecțiune pentru Seraphina Blythe, Saffy, personajul de care m-am

atașat fără să-mi imaginez că vor fi între noi asemănări ca o reflexie în apă. La rândul meu, cred că nimic nu poate fi mai luminos și mai proaspăt într-o zi decât o singură floare gata să înflorească, așezată pe un pervaz, la lumină.

Saffy nu a ajuns niciodată la Londra.

„Afară e lumea, oameni care umblă de colo-colo, asemenea păpușilor din ceasurile mecanice. Într-o bună zi o să o vadă cu ochii ei. Oricâte zăvoare ar avea castelul acesta și oricâte ferecturi la ferestre, ele sunt menite să-l țină pe celălalt la distanță, nu pe ea captivă înăuntru.”

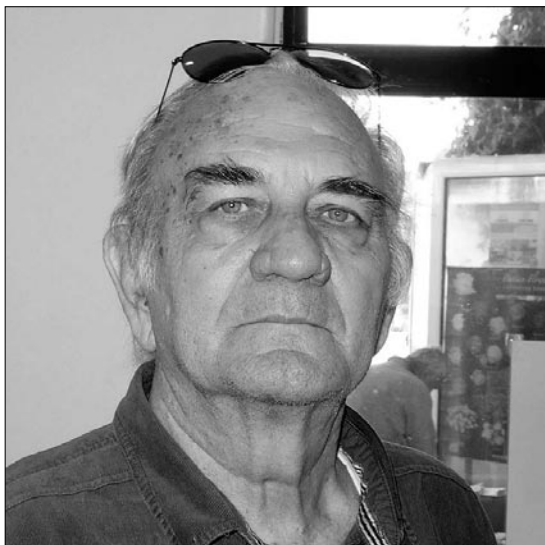
Destinele închise în spatele zidurilor străvechi, timp de două generații, se eliberează cu greu abia în pragul senectuții. Între speranțe și răni, în aerul cu miros de hârtie, lavandă și praf, plutesc **orele îndepărtate**, acel trecut care le-a urmărit toată viața pe surorile Blythe.

Liliana RUS

CLASIC, MODERN, CONTEMPORAN

Pentru un artist vizual, nu este de ajuns să fie în viață pentru a fi contemporan. Paradoxul se explică prin ambiguitatea sintagmei „artă contemporană”. Pe de o parte, când este înțeleasă în sens primar, pur cronologic, arta este mereu contemporană pentru cele trei generații ale căror durate de viață se suprapun măcar parțial. Pe de altă parte, însă, „arta contemporană” desemnează un anumit tip de demers artistic, diferit nu doar de cel clasic, ci și de cel modern. Nu trebuie să înțelegem că trebuie să fii neapărat „contemporan” pentru a fi bine plasat în ierarhia de valori. Rimbaud insista că „trebuie să fii absolut modern” (*il faut être absolument moderne*), ideea fiind că nu e absolut necesar să fii modern, doar că, dacă tot vrei să fii modern, atunci trebuie să fii în mod absolut, adică până la capăt.

Cei care scriu istoria artei urmează atent cronologia. Pictura începe cu goticul internațional din miniaturile

Ion Pantilie

manuscriselor medievale și din școala de la Siena. Primitivii flamanzi (Jan van Eyck, Rogier van der Weyden etc.) și italienii (Fra Angelico, Cimabue) anunță paradigma clasică, bazată pe reprezentarea spațiului după regulile perspectivei și a atmosferei prin elaborarea valorilor în conformitate cu eclerajul. Pictura bizantină încremenită în regulile stricte ale erminiilor este lăsată deoparte. Regulile picturii clasice sunt destul de elastice pentru a acomoda pe adepții desenului (Ingrès) sau ai culorii (Delacroix), pe maeștrii clarobscurului (Leonardo, Rembrandt) și pe cei ai compozițiilor spectaculoase (Rubens). Clasicismul mai mult sau mai puțin academic durează de la Renaștere până la finele secolului al XIX-lea, când a apărut impresionismul. Cu acesta apare arta modernă, caracterizată prin exacerbară subiectivității artistului care reprezintă lumea „așa cum o vede el”, sau o reconstruiește așa cum îi convine. Amprenta personală se manifestă în construcția picturală, dar și în urmele pe care le lasă artistul pe pânză, ca expresie a corporalității sale. Tabloul devine o materializare a corpului și sufletului artistului, de aceea

comerțul de artă poate fi asociat traficului de carne vie. Conform aceleiași simplificări cronologice, arta „contemporană” începe după moartea lui Picasso, ultimul titan al modernismului, când apar acțiunile colective, în care artistul își rezervă rolul de generator de concepte și de șef de echipă. Andy Warhol înființează „fabrica” (*The Factory*) în care își pune emulii la muncă, el inspirând, revizuiind și punând aici-acolo câte un accent. Jeff Koons folosește o adevărată întreprindere cu o sută de angajați pentru a-și realiza inimile supradimensionate din inox, animăluțele sclipitoare și suprafețele de metal șlefuite ca oglinda. Legătura corporală dintre artist și operă dispăre cu totul. Interesul pentru arta contemporană este stimulat de evenimentele mondene care o înconjoară: bienale, târguri de artă, vernisaje spectaculoase etc. Desigur, miza speculativă nu este de neglijat. Ceea ce se cumpără astăzi cu cinci milioane de dolari se poate revinde după câțiva ani cu douăzeci de milioane. Artă ca obiect decorativ (artefact) nici nu prea mai contează, se achiziționează NFT (non-fungible tokens), adică programe de generare a unor imagini virtuale, însoțite de certificatul de autenticitate.

O altă atracție pe care o exercită arta contemporană provine din diminuarea bucuriei de a vizita muzeele și expozițiile tradiționale. Înghesuți între hoarde de turiști care fotografiază non-stop, privim cu coada ochiului originalul pe care-l cunoaștem din reproduceri și, aflați în imposibilitatea de a trăi experiența contactului direct, rămânem cu ceea ce știam dinainte. Practic, în fața unui Rembrandt, Monet sau Picasso, nu putem rămâne mai mult decât câteva minute. În schimb, într-o expoziție de artă contemporană, mult mai puțin invadată, avem bucuria interacțiunii. Instalația ne provoacă să intrăm cu ea în relație și să declanșăm, noi înșine, experiența artistică. Am avut această revelație la Copenhaga, în 1992. Aveam în față un grupaj de bârne de lemn inegale, o cameră de luat vederi și un ecran. M-am urcat pe bârne, mi-am văzut imaginea pe ecran, nu am înțeles unde se ascundea arta. Enervat, am bătut din picior, și am înțeles că bârnele erau elementele unui xilofon. Dansam, declanșând melodii, și mă priveam în plină acțiune. A fi parte din opera de artă, și nu doar un simplu contemplator, era o emoție de tip nou.

Problema neglijată de istoricii de artă este că toate cele trei tipuri de demers artistic – clasic, modern și contemporan – nu se succed, ci coexistă pașnic. În plin modernism, Dali pictează în „dulcele stil clasic”, noutatea constând în puterea lui imaginativă și, mai ales, în capacitatea sa de dublă figurare, prin care realizează, în spatele unei imagini, o alta, aparent ascunsă. Factura picturii sale este însă la fel de „linsă” ca aceea a oricărui pictor „pompiere”. În zilele noastre, pictura clasică nu se lasă și obține prețuri ridicate la licitații de artă. Felix Aftenie și Georges Mazilu nu se lasă intimidati și nu se simt vinovați că nu inovează în ceea ce privește substanța picturii, ci se mulțumesc să seducă prin extravaganța figurativă. Marea reușită a lui Adrian Ghenie, care a dobândit succesul în plan internațional, se explică prin revenirea la narațiune, prin jocul postmodern cu citatele din maeștrii anteriori și prin pastişarea inteligentă a stilului lui Francis Bacon. Cum spunea un prieten pictor de succes: trebuie să le dai criticilor un citat pe care ei să

fie încântați să-l recunoască.

Arta clasică și cea modernă își continuă netulburate drumul. Invers, arta contemporană nu a așteptat ca vremea noastră ca să-și facă apariția. Primul reprezentant al „artei contemporane” apare în plin modernism: este Marcel Duchamp. Inițial, el s-a vrut modern, a încercat reprezentări îndrăznețe, ca „Nud coborând scara”, sau „Mireasa dezbrăcată de celibatarul ei”, dar și-a dat seama că nu avea nici manualitatea, nici răbdarea, nici vigoarea necesare. Avea, în schimb, inteligența, care, cum se știe, compensează orice lipsuri. A ales pisoarul, roata de bicicletă, suportul de sticle, lopata, obiecte găsite (*objets trouvés*), dar nu la întâmplare, ci cu chibzuință. A semnat ceea ce și-a apropiat și astfel și-a însușit ceea ce nu aștepta decât să-i aparțină.

În acest context, în care se suprapun trei tipuri de demersuri artistice, este interesant să situezi creația recentă a lui Ion Pantilie, pe care pictorul a expus-o la galeria Simeza, în martie 2025. Luna aleasă este potrivită, deoarece lucrările au prospețimea primăverii, dar nu au caracterul polemic asociat zeului Marte. Sunt construcții non-figurative, formate în esență din benzi orizontale, colorate cu delicatețe, care formează structuri verticale înzestrate, cum spunea Winckelmann despre arta antică ateniană, cu „noblețe și măreție liniștită”. Dacă benzile amintesc de cele ale lui Daniel Buren, pe care acest artist cu simț comercial le-a brevetat, astfel încât nimeni nu are dreptul să traseze o bandă ca a lui, fără să achite un cost, construcțiile realizate de Ion Pantilie trimit la modalitățile de redare a perspectivei prin culoare, caracteristice picturii flamande de la începuturi, vizibile mai

ale în peisajele lui Joos de Momper, în care albastrul sugerează depărtarea. Mai interesant, unele benzi de la baza tabloului sunt de mică întindere orizontală, ceea ce dă un subtil dezechilibru construcției de ansamblu. Peste benzile orizontale se suprapun uneori figuri geometrice ieșite din comun, epure ale poliedrelor care concretizau ideile platonice. Finețea atingerii pânzei, preferința pentru reflexivitate, nu pentru subiectivitate, arată că Ion Pantilie este un artist conceptual, care se înscrie firesc în arta contemporană. Sensibilitatea coloristică și atașamentul față de corpul material al lucrării îl arată încă ancorat în modernism. Farmecul vine din faptul că angajarea corporală rămâne discretă, atingerea fină a pânzei eludează orice afirmare autoritară. Dacă, privite frontal, lucrările par realizate cu precizie rece, geometrică, o perspectivă razantă pune în evidență fluiditatea tușelor care nu sunt atât de decise cum ar părea la prima vedere. Un vizitator vedea în tablourile sale arhetipurile lui Platon. Asemenea alăturări nu sunt hazardate, dar trebuie, totuși evitate, deoarece avem de a face cu o sensibilitate fină, nu cu o argumentare apăsată. Pentru mine, opera lui Ion Pantilie se leagă de aceea a lui Mark Rothko. Nu este nici o asemănare privind factura. Rothko declara că ar vrea să ridice pictura la nivelul de rafinament atins doar în poezie și în muzică. Mi se pare că Ion Pantilie se îndreaptă în aceeași direcție, năzuind să facă din pictură *una cosa mentale*.

Adrian MIHALACHE

Un repertoriu al figurilor proletcultului

Temă recurentă pentru istoria literară recentă, proletcultismul sau realismul socialist devine pentru **Vladimir Udrescu** în noul volum, *Bucolice. Viața la țară în Dacia Felix (o „jucăreauă” – I.B. Deleanu)*¹, temă de meditație și de afirmată atitudine critic-polemică.

Unghiul din care privește fenomenul, văzut ca o desfășurare secvențială într-un reluat film al realismului socialist, este cel al creatorului care a rezistat furtunii, fără să facă vreo concesie sau vreun compromis. Cu acest avantaj, Vladimir Udrescu are dreptul (literar) de a supune judecății critice și morale întreaga această producție rizibilă și detestabilă prin excesiva flatare, ipocrită și lucrativă, susținută cu fervoare, la timpul ei, în acel *obsedant deceniu*, de o serie de apologeti ai comunismului și ai lumii noi, promisă și anunțată, lume pe care scriitorii înregimentați o susțineau cu verbul lor oportunist.

Bucolice. Viața la țară în Dacia Felix (o „jucăreauă” – I.B. Deleanu) este, astfel, o istorie inedită a momentului proletcultist, un *repertoriu* al celor mai evidente și deșănțate mostre de prostituție în numele artei, producții incriminate și evidențiate prin tehnica postmodernistă a intertextului. Pe parcursul celor 19 poeme, concepute ca ample discursuri, susținute cu fals patetism în numele adevărului literar și al vieții autentice, Vladimir Udrescu reia teme, motive frecvente în literatura realismului socialist, le introduce în propria

structură, le susține aparent, pentru a le mitralia, prin mostre concludente, cu întregul arsenal al pamfletului literar de care dispune – ironie, sarcasm, maliție, persiflare.

Listele cu scriitorii înregimentați, care s-au prostituat, prostituând literatura, anexând-o drept instrument de propagandă ideologiei, apar în două poeme: *Sutaș de peste Istros* (p. 75), completată în *Degete lungi* (p.88), reuniți sub/în sintagme de individualizare colectivă, „o șleahță triumfală”, răspunzând înșelătorului *cântec de sirenă*: „...la trâmbițele roșii/ șerpașii roșii s-au bulucit/ grămezi-grămezi încolonați/

în marșuri de cântăcioși/ de cioloveci condeieri/ cu simțire pauperă/ lihnăți după o veloce carieră”.

Pentru unii dintre cei enumerați, Vladimir Udrescu realizează, din câteva linii, care surprind caracteristica de fond moral, schițe, caricaturi, desene vitriolante. A. Toma, de exemplu este „bardul răscopt al națiunii”, „un nou Eminescu dar o țară mai mic”, „poetul temerar tehui senil”, „pontiful bolșevic al liricii/ cu har ilegal/ și timbru haotic”, văzut în mișcare: „pășea falnic gârbov sovietic și vioi/ sprinten ca un muskal pe dric/ cu un zâmbet de roșu strigoi”. Apar în enumerare caustică „pehlivanul” Valentin Silvestru, „cazon și hiclean”, Sorin Toma, „stegarul poeziei române în putrefacție”, „voluntar în Armata Roșie”, având „un pamflet putrefact în tunică”, Eugen Frunză, „comisar nordic peste stânjeni de coceni”, Nicolae Tăutu, „jitar al lui Leonte Răutu”, „hoherul cult-proletcult C. Stănescu/ de la Scânteia”.

Alții sunt prinși în insectar, în pasta groasă a pamfletului incisiv, folosind materialul clientului, prin aceeași tehnică a intertextului. Maria Banuș, de exemplu, apare în acest bestiar astfel: „cu târnăcopul pe umăr/ Maria Banuș îndeamnă gloatele/ pe soartă stăpâne:/ tovarăși/ pornim stăpâni pe unelte... etc.”; trioul Radu Boureanu, Mihnea Gheorghiu, Mihai Beniuc: „fiindcă Stalin gândește/ sub tunelul de obuze/ gonind cu armele-n mâini/ armate de câini/ după cum a declarat Radu Boureanu// pe drumuri însă/ umblă soldații roșii ai libertății/ salutați de Mihnea

Gheorghiu/ văzuți pe tanc/ și de Mihai Beniuc...”. Nu lipsesc Nina Cassian și Dan Deșliu: „moment propice de alean/ deodată pentru Nina Cassian:/ tovarășe ascultă/ vom face bogăție multă/ la care naș paiet Deșliu Dan/ fugit de la Rusca dintre dușmanii poporului/ cocoșat ca un cocor pe un compresor/ se-nchină cu un gest pravoslavnic creștin/ la fereastra de veghe din tăcutul Kremlin” etc., etc.

Cea de-a treia listă, cea a rezistenților, după cele două ale apologetilor comunismului se află, în contraponderă, cu cea a incriminațiilor, în poemul *Degete lungi* (pp.95-97), într-o enumerare hiponimică necesară pentru a susține ideea unei reale rezistențe prin cultură. Nu toți scriitorii și-au prostituat condeiul. Au fost și exemple de demnitate umană, cei îngenuncheați de sistem, *executații*, dar imposibil de nimic.

Bucolica viață la țară din timpul comunismului a lui Vladimir Udrescu are un punct de sprijin în Vergilius („Tityre, tu patulae...”), ale cărui răsfrângeri curg în reluări tematice, în manieră diferită, în funcție de timpul literar căruia-i aparțin, la George Topârceanu, Al. Depărățeanu, G. Ranetti, C.D. Aricescu, Luca Pițu, G. Călinescu, în folclor, pentru a-l ilustra, apoi, în stil propriu, în cele 19 poeme.

Punctul de perspectivă stă sub semnul ironiei, al unui ludic grav, persiflant, tensionat de temperatura ideaticii pe care o abordează, în reflectare proprie, poetul Vladimir Udrescu. *Epigramă pentru Stalin* a lui Osip Mandelștam, al

cărei sens e conținut în primul vers („Viețuim, dar sub noi țara tace mormânt.”) e un alt pas premergător pentru clarificarea atitudinii anticomuniste, antistaliniste, antiproletcultiste a poetului. Simfonia poemelor sale este precedată de poemul din 1950 al lui Ion Caraion, *Noi, execuțații*, un fel de uvertură în care se regăsește portretul colectiv al *execuțaților* – opozanții regimului, în care-l vedem inclus, implicit, pe el însuși.

După acest generic, poetul își desfășoară, sub forma unei pelicule, conținând fotograme esențiale, propriul film al proletcultului, în care el este scenarist, regizor, comentator din perspectiva unui alt timp istoric.

Pentru a traversa anotimpurile *bucolice* ale *vieții la țară în Dacia Felix*, poetul concepe o poveste în care cuplul paronimic Florea și Floarea, martori și actori în amplul spectacol al vremii, sunt „beneficiarii” sistemului și ai demagogiei, obligați să-și însușească, odată cu noua ideologie, și un alt mod de a gândi, și minciunile poleite în ambalaj literar. În *Funigei în marș*, Florea și Floarea apar în dublu portret dinamic: „Florea și Floarea cu *manifestul comunsimului*/ în tăgărță/ pasc vaca pe marginea șantului/ decorat cu șomoioage și bozii/ și ascultă muzica sferelor/ de la partid”, pentru ca, pe parcurs, imaginea lor să se nuanțeze cu noi linii, culori și sunete specifice epocii. Relația dintre om și *istoria frauduoasă* se conturează kafkian, cu reliefa trăirilor interioare („se ivește acum și revolta în suflete/ precum rugina pe un nor stelar/ Florea și Floarea cărăuși de neguri/ într-o vreme adâncă/ se târăsc pe un șleau traian/ și-și spun că viața lor/ are pâcle de Bilungsroman...”), *à rebours* față de mișcările de la suprafață ale valorilor istoriei. Filmul poetic este, în fapt, un fel de *bildungsroman* la pruncului proletcultist, moșit în fel și chip, aflat sub presiunea terorii istoriei.

Paralelismul este semnificativ pentru a reliefa, pe fondul unei evoluții inverse, ideea schizofreniei sociale. Drumul pe care înaintează ei, *spre comunism, în zbor*, este, totodată, și drumul pe care înaintează în demagogie ideologică, susținută/alimentată de condeierii prostituați. Viața se dublează, astfel, de acest cor al laudelor deșănțate, ale celor care falsificau adevărul și viața. În acest film al întunericiiu țâșnesc, prin falsh-uri semnificante, luminile rezistenților – Boris Pasternak, de exemplu, cu al său *Dr. Jivago*, sau scriitorii precum Ray Bradbury, care, în *451° Fahrenheit*, avertiza prin distopie. Distopia istoriei fusese anticipată de Kafka în reprezentările lui parabolice, de Mihail Bulgakov, în *Maestrul și Margareta*, ambii invocați ca imagine de contraponderă. Lumea este dominată de rău și doar identificarea/numirea lui poate aduce o speranță de salvare.

Bucolice. Viața la țară în Dacia Felix (o „jucăreauă” – I.B. Deleanu) este o carte complexă – repertoar și istorie critică a proletcultismului românesc, distopie, dar și avertisment asupra unei virtuale reîntoarceri a dirijismului, într-o istorie repetitivă. Dacă, așa cum spune Ioan Es. Pop, *istoria este poezia învingătorilor*, iar *poezia – istoria celor învinși*, cu Vladimir Udrescu se poate spune că poezia este *istoria învinșilor învingători*, prin puterea de afirmare a adevărului cuprins în Cuvântul întemeitor.

¹ Vladimir Udrescu, *Bucolice. Viața la țară în Dacia Felix* (o „jucăreauă” – I.B. Deleanu), Editura Tipo Moldova, Colecția Bibliofil. Poezie contemporană, Iași, 2025

ANA DOBRE

ARTE POETICE

■ Nr. 134

■ Mai 2025

**Cafeneaua
literară**

VIRGIL DIACONU

Magnolia sau Tratatul despre frumusețe

Ea a venit cu prima lumină a dimineții.
Cred că făcea parte din corpul de balet
al răsfățatelor raze...
Știu că explodase magnolia,
pentru că tocmai în momentul acela
ea și-a aruncat părul roșu pe spate,
dezgolindu-și umărul... Și atunci am fost
pentru prima oară săgetat de pielea ei albă,
de privirea ei uleioasă, care mi se prelingea pe trup,
ca un mir... Privirea ei, ca un mir...

Cred că ea este întocmită chiar de Domnul,
braț cu braț, linia umerilor, sânii ochioși.
Toate sunt puse la locul lor de mâna Lui divină.
În mod sigur acesta este *Tratatul despre frumusețe*,
tratatul pe care îl răsfoiesc în nopțile lungi
și de care nu mă mai satur...

Sub bluză, sânii tăi bat ca o inimă,
privirile tale îmi alegă în tot corpul!

De fapt, primele pagini din *Tratatul despre frumusețe*
sunt magnolia mâinilor tale, linia umerilor,
sânii treziți din somn. *Tratatul despre frumusețe*
ești chiar tu.

Un tratat pe care nu am să îl termin niciodată,
pentru că frumusețea nu are niciodată sfârșit.

Frumusețea se strecoară în mine ca un duh.

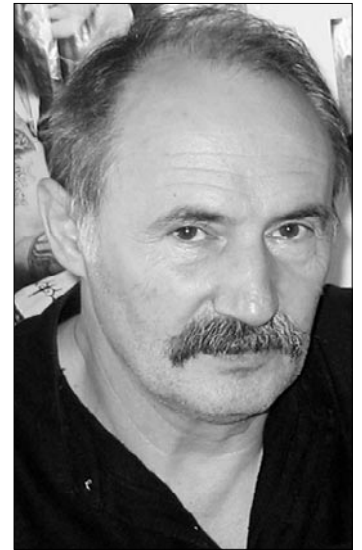
Ea îmi învoburează cearșafurile,
Tratatul despre frumusețe nu are sfârșit.
Și cum dansezi în lumina aspră a dimineții,
eu sunt sigur că în ordinea cosmică s-a schimbat ceva...

Fericirea este făcută din trupul tău, braț cu braț,
linia umerilor, sânii ochioși.

Inima ta deja bate la mine în piept. O auzi?

Toate sunt puse la locul lor de mâna Lui divină,
ca într-un puzzle al fericirii.

Aprilie, 2023

Camera de hotel

În fine, am ajuns atât de aproape de vis,
încât îl pot atinge cu mâna –
aceștia sunt chiar sânii tăi,
care au scăpat de cămașa de borangic,
așa că foamea mea de carne tânără
îi va aduce pe unul câte unul la viață...

Cu atâta frumusețe lângă mine,
îmi pot face o imagine mai clară
despre Grădina Domnului,
pe care El a creat-o dintr-o singură suflare.
Nimic nu s-a schimbat de atunci –
nici picioarele tale de piersică, printre care am trecut
precum soldații macedoneni prin imperiu,
nici brațele subțiri, care îmi încolăcesc gâtul...

Tu ești prințesa acestei dimineți.
A acestei nopți care vrea să îmi scape printre degete,
ca nisipul... Numai eu strig *Nu*, și *Nu*,
rămâi, ești atât de frumoasă!
Tu stăpânești perfectă și goală patul de hotel
și destinul meu în flăcări...

La plecare, iau de pe noptieră fotografia zilei de azi,
în care Domnul a trecut pe curat clipa noastră
de dragoste,
pe care nici El nu o va uita niciodată...

7 februarie 2024

*Poemele fac parte din volumul PRINȚESA, care poate fi găsit
pe site-ul LIBRIS

Din scrierile alese ale umbrei ce sunt

* * *

Eu sunt din tagma tot mai împuținată
a celor care simt mereu necesitatea (ori
elementarul dor ne-la-modă) de-a vedea
tot alte și alte milioane, miliarde de nori
ce-ar alcătui (de)Scrierile Alese ale
umbrei ce sunt.

* * *

...la începutul începuturilor
Dumnezeu
din sine însuși pe sine născându-se
stă prunc-pruncuț cocon-coconaș în
poala propriei umbre alburii...

* * *

Și m-am gândit să-i zic:
Întemeietorul de întemeieri – ca
umbra Numelui Său
tăcerea se lasă peste numele noastre.

* * *

În gura butoiului
propria sa umbră i se așterne la picioare și
resemnat
Diogene îngenunchezi pe preșul ei întunecos
cerându-i îndelung iertare
destinului său nenorocos
sabotat de zei
pentru că nu-l poate răsplăti decât
cu apoteoza negativă a sentimentelor răpuse care
i se depun pe inimă precum un
praf aspru de piatră ruinită în
adâncul carierelor părăsite.

...De fapt
umbra fiecăruia dintre noi
este o sosie a lui Diogene ajuns
umbra absolută a filosofiei cinice
Diogene-umbră
Umbră-diogene
mereu deghizat/ deghizată
care
de-ar putea
ne-ar striga:
– Să te dai la o parte,
că-mi acoperi soarele!

* * *

Prin așezări de umbre epocale
cu degete subțiri, carbonizate
Ofelia plivește îndoliată
răsad de lumânări pâlpâitoare-n
nesfârșita lumii tragedie...

* * *

...vine și momentul în care
nici chiar prin propria sa umbră
omul nu se mai poate depăși ca statură;
da, e în apus
și parcă umbra ar trebui să-i fie gigantică
dar
omul e la pământ...

* * *

în fine
până la urmă
fiecare dintre noi rămâne doar umbră
care
din inerție
mai face câțiva pași
fără cel care o lăsase
deja părăsind-o
uimindu-se umbra că nu lasă și ea urme

* * *

Sub lumina văzului tău
trupul meu
lasă umbră...

* * *

dacă ștergi apăsat cuvântul **iubire**
din el nu rămâne decât umbra lui – cuvântul
dragoste

* * *

în clipa despărțirii pentru totdeauna
zice frunza-iubit către frunza-iubită: vezi
colo jos
umbra mea așternută peste o saltea de frunze? –
hai nu-ți fie frică
dă-ți drumul
adio
sari
pe doliul ei puhav

* * *

Iar umbra balerinei a fost înfiată de
un înger căzut pe scenă...

* * *

Odată cu unda însinguratului izvor
însinguratul peregrin soarbe
și umbra propriului său chip obosit.

* * *

În numărătoarea-i efemeră
păpădia-și înflorește cifra zero
întunecată gri de umbra unui nor.

* * *

norul ca norul
însă este important ca umbra lui
să fie ecologică...

* * *

sărăcăcioasă umbră din cer – norii
întorși pe dos
ca niște buzunare

* * *

În vreme ce anulează lipsa de arhitectură a luminii
umbrele serii maimuțăresc necuviincios
un bocceagiu.

* * *

Noapte cu lună.
Faci un pas de la pragul de casă
și umbra-ți ți se pare un elev prizărit
scos de guler din clasă...

* * *

Tu trebuie să fii demn întreit: pentru tine
pentru umbra ta
și pentru neființa ce-ți va urma.

* * *

mică
(de) la picioarele tale
precum un prunc scâncitor
propria-ți umbră ți se cere în brațe

tu și umbra ta – un flagrant reciproc.

* * *

...și te vei subția definitiv
uzat
ca ieșit din uz
și din auz
în interminabilul rând mut fiind
umbra pre umbră călcând...

* * *

la picioarele noastre
umbrele noastre ca
niște morți neîngropați...

* * *

Omul e atât de obosit
încât chiar umbra sa face eforturi disperate
tremurate
să-l mă tragă puțin înainte.

Dar obosește definitiv și umbra
abandonând omul pe
marginea gropii...

* * *

Jack London – scrisul
precum caracterul
oarecum dur
ca noblețea unui fular scrobit
aspru înalt
umbră albă pe alb plutind
peste zăpada subpolară
care scrobi caracterul
scrisul

* * *

Uneori Bacovia era atât de singur singur singur
și la vreme de beție
și într-un han departe
încât i se părea că-l părăsește
până și propria umbră
și că amurgul nu mai e violet
ci violent
și atunci Bacovia însingurat însingurat
însingurat

striga sugrumat
ca și neauzit: Umbră
la loc!... Te rog...

* * *

...bineînțeleș
există dovezi incontestabile că propria-ne umbră
ia parte activă în viața-ne personală...
În cazul de față –
chiar aceste versuri...

* * *

poezia e lumina în bătaia căreia
între tine
și
umbra ta
e posibil totuși imposibilul – să apară
un spațiu

* * *

Certificatul de naștere mai e și hârtoaga
prin care se ia act că unica ta proprietate real-ireală
e doar propria-ți umbră. Celelalte
sunt aproape ilegale
aproape contra Providenței...

Leo BUTNARU

Poemul, meditația asupra vălmășagului lumii. Tânguire și sarcasm în lirica lui Octavian Soviany

O ispravă culturală de prim rang poate fi și o carte de poeme reușită, precum *șaizeceșișase* (Bistrița, Casa de Editură Max Blecher, 2020) a echinoxistului Octavian Soviany, carte de inocență ale impresiei obsecvioase că eul evaluator al textului consacră un principiu călăuzitor, viața în poem. Așadar, viața suportând mentoratul mitei, plagă viscerală în corpul poeziei neo-moderne, când persuasivul e o demantelare a enunțului simili-autosuficient, când jocul acela de-a viața și de-a moartea ajunge să explice un aproape nesfârșit canal de iluzii în care se rezonează colcăiala patimilor unui presupus eu convalescent, o dată cu vanitatea decontării migăloase a mixturii cognitive din edificiul textului.

Poetul acesta (dar și un remarcabil comentator de literatură și prozator) practică o lirică impresionistă, dar nu trebuie să ne gândim la un auxiliar de amuzament și erudiție în instrumentarul ludic-grav, ci la un esteticism al grației adânci, când simpla observare a faptelor (un exemplu: „*Într-o singură noapte/toate fructele pământului/și-au pierdut gustul/în afară de unul./Dar acela/nu crește aici./Aici cresc doar ciupercile./Iar clepsidra s-a/golit de nisip/într-o singură noapte./Buzele tale/au gustul/șampaniei răsuflate.*”) poate deveni întemeietoarea tuturor

legăturilor cauzale vizând același eu auctorial, dilematizând între optimism și instalarea subită a unor deprimări. Lirismul acesta implică o refutare a expresiei sufletului și un temperament, sugestionat măcar, îndărătnic, ajunge să particularizeze o variantă de personalizare a textului. Toate acestea în vreme ce literaritatea dă în clocotul dezchilibrului, și ele jucate, ori „extenuază”, într-un chip figurat, viața din cuvânt, factorul repetitiv până când și anularea eului devine ea însăși scenerie de structuri mentale disipate în

spectrul unui deviaționism în trombă: „*Să fii în lume/ca și cum/n-ai fi în lume./Să fii în țesătura/unui covor/și să nu mai fii nimeni./Să plângi de fericire/după ce ai pierdut/absolut tot./N-ai văzut?/Ploaia se/prelinge/la fel/pe toate ferestrele,/iar frunzele/nu vor fi niciodată/să cadă în sus.*” (p. 68).

Susceptibilul bine temperat, cum ar zice hâtrul hermeneut, insinuează astfel de „deviații” dar procesul construirii și al deconstruirii e, totuși, unul cerebral la Octavian Soviany, pasionalitatea e reversul sufletului care înseamnă mai cu seamă o des-cifrare a unei „ciudățenii”, ca într-un oximoron comic. Plină de „peripeții”, chiar dacă nu mai avem ștregarul boem din poeziile anilor de începuturi editoriale, lirica lui Octavian Soviany indică, totuși, un eu analitic (în fapt, prin idealismul umanitar orice creator se însingurează pe sine spre a-și recabra empatia, afectivitățile, aderențele), un imaginat hipersensibilizat. Pesimismul dă iarăși tonul, insidiosul e o stare, numai că dominantă așa-zicând inițiativă vine tot dinspre clasic („*Când îl întreb/„Ce faci aici?”/Îmi răspunde posac:/„Încerc să modelez/o femeie din apă,/dar nu știu să-i fac/decât sănii și coapsele./Și știi de ce?/Fiindcă sunt un biciclist.*”), autonomia artistizării funcționând ireproșabil. Eul analist se răsfată într-o obediență consimțită, va vibra dureros-agonic fără a exprima vreuna din cauzele propriului pesimism mai mult decât *scriptorul* autentic ar costuma neștiutul departe și l-ar apropria „scliviselilor” egotice, Octavian Soviany evocând memoria ca singurul *agent* triumfător: „*Am încercat/să găsec/nuanța exactă/a oboselii./Am pictat/un studiu în gri/despre liniște./Liniștea aia/ca un pat de spital/în care/nu te ține/nimeni de/mână./Dar afară e bine./Cerculă trenurilor,/tramvaiete./Apai pe urmă și tu./Ții în mână ceva/care seamănă cu o/clepsidră și*

totuși/nu e clepsidră./Toate se șterg/ca urma/Carului Mare pe cer/și ca urma/bărbatului în femeie.” (p. 18).

În societatea frivolă imorală, antipatiile, terfelirea personalității alcătuiesc un „repertoriu” damnat, iar eul liric „protestează”, retractilitatea aproape pedantă, însă, consună cu „reacțiunile temperamentale, izolează două tonuri fundamentale ale ființei, iubirea și deznădejdea: „*Trec porcii prin viața mea./Porci negri, vânoși/și siguri pe ei./porci care spun:- Când dumnezeul porcilor/a vrut să creeze/o ființă perfectă/ a creat porcul./Porci care știu să recite/Iliada și Odiseea și cunosc/faptele de eroism ale porcilor./Porci care poartă/cravate de 1000 de euro./Trec prin viața mea/toți porcii pământului/și nu mă pot apăra/decât cu o frunză.*” (p. 51). Doar poemul asigură, garantează momente supreme ale sensibilității. Un eu flămând (de ideal) și lubric vrea să prefacă lucrurile triste în instigări la revoltă.

Numai că, în lirica lui Octavian Soviany, acest fel de rebeliune ține de lustrul himerogonic, un instinct ascuns, nu extirpă de-a dreptul „energizanți” din viața vegetativă („*Și astăzi s-au petrecut/câteva mici întâmplări./Poetul de vizavi/s-a mutat în alaska./Doi oameni s-au despărțit/într-o stație de tramvai,/urându-și noroc./Apoi s-a făcut seară/și a răsărit luna./tot strălucitoare și mare ca/o casă de bani,/iar mie mi-au crescut toată ziua/barba și unghiile.*”) astfel că precauțiunea posibilă insinuează și procedeul; poemul nu este o „clevetire” despre lume, este vibrație impresionabilă, meditația asupra vălmășagului lumii, tânguire și sarcasm. Dinspre toate „nemărginirile”, mobiluri altruiste incumbă marile dureri (ființialul temperat și îmbrățișarea unor idealuri sociale) iscă renunțări, evocă subterfugii egotice. E drept, poncifa tranșant-pesimistă e jucată vărtos în creația mai tinerilor iar morbidetea, ca atitudine lirică, se ivește, spontan-paradoxal, dintr-o *altă* concepție a vieții; această *altă* implică aspectul unor schimbări profunde în mentalul nostru colectiv, după anul 2000. Octavian Soviany aduce mărturie și în acest volum poeme decisive în care va palpa speranța unei lumi mai bune; ori una, ori alta, nu acestea sunt, desigur, câmpul de „cercetări” ale poemului neo-modernist, poezia dintotdeauna trăiește în mediul aspirațiilor idealiste. Drama eului scriptor e, așadar, una sufletească, omul e egoism și mărginire, dar lumea nu o alcătuiesc ființele rele, egoiste și ridicole, Lumea e Textul, omul, o frântură din marele discurs al Lumii. În vreme ce poemul este iluzia acestui sincronism, o iluzie-terapie: „*Mărturisesc/fără mândrie,/dar și fără rușine/că sunt urmașul/conchistadorilor./Becul din camera mea/e invenția lor./Ca și laptopul, frigiderul,/cupatorul cu microunde,/stiloul și/hârtia igienică./Doar tutunul/pe care-l fumez nu l-au/inventat ei./Și peste toate invențiile lor/se vor așterne/praful și pulberea,/or să crească/scaietii și spinii./Parcă îi văd/aplecați peste tunurile de pe corăbii/și peste socotelile lor încurcate/de negustori/nu tocmai dinștiți./Disprețuindu-ne/ca pe o/rasă de/slăbănogi./Ei/iși făcuseră datoria/și acum/puteau să se culce/în liniște/după zece mii de/războaie/și un milion de/invenții.*” (p. 48-49).

Cartea lui Octavian Soviany pliază obsedant registre sociale peste primejdii clipei neprielnice și din acest fals subiectivism se iscă poeticitatea ardentă a unui eu mărturisitor, în numele sinelui propriu, în numele nostru, în numele literaturii. Bună, lucidă alegere, poezie profundă.

Ionel BOTA

Lucian COSTACHE

VERONICA MICLE – „CRĂIASA IUBIRII CELUI MAI MARE POET ROMÂN” 175 de ani de la naștere (2)

(continuare din nr. trecut)

*Azi e ziua de Armindeni
Eu te caut pretutindeni...
Și cu dulcele-ți cusururi
Te-oi iubi de-acum și pururi.*
(Mihai Eminescu)

Mite Kremnitz a rămas, în sfera literaturii române, „un personaj uneori exotic, dar atrăgător, care ținea un salon literar, traducea din literatura română și își alegea o tematică românească pentru a o prezenta publicului occidental.” (Horst Fassel) *Amintirile fugare* («Flüchtige Erinnerungen an Mihai Eminescu» *Meinen Adoptivsohn anvertraut*) au fost începute în 1890 și publicate, abia postum, în 1933.

Din valurile vremii... (Ediția I Maiorescu) aparține „aceleiași familii de texte de inspirație veroniană”. Imaginea Veronicăi – *îngerul blond* – este dominantă, iar în capul acestei pagini se află, cu aceeași cerneală, a transcrierii cântecului, anagrama *Acinorev*.” (Perpessicius, Op. cit., vol. I. p. 395.). În Ms. 2262: „Astăzi sunt setos de forme/ Urmăresc aprins cu ochii/ Încrețita trădătoare/ A subțirei tale rochii.” Într-o versiune, Veronica e „Înger cu păr galbăn”, și amuzant: „Gărgăuni câți am în capu-mi/ Vrei să știi, iubito? Mulți – –”. În *Kamadeva* (*Convorbiri Literare*, XXI, 4, 1 Iulie 1887) –, *Kama*, în mitologia indică, este zeul amorului, precum daimonul *Eros* al grecilor, *Cupidon/ Cupido* sau *Amor* al romanilor, „copilul sburdalnic”, fiul zeitei Venus, ori acel *volatilis* al românilor, *Sburătorul* din «Descrierea Moldovei» a lui Dimitrie Cantemir –, ipostaze ale iubirii pe care poetul le are în vedere. În același număr, poezii de Veronica Micle: «Scrisoare» [*De-ai știi, iubito, cât de mult – / Mi-e dor ca glasul tău s-ascult*] și «Lui X» [*Nu ești tu acela care mi-ai dat inimei mâhnire*].

1887. Apare placheta Veronica Micle. *Poesii*, Ediția princeps, București, Ed. I. Haimann. Primul exemplar Veronica l-a expediat lui Eminescu, „cu dedicația de simplitate a iubirii sale” (A. Z. N. Pop): *Scumpului meu Mihai Eminescu, cu o mărturisire de neștearsă dragoste* // București 6 februarie 1887 // Veronica Micle. Augustin Z. N. Pop acordă capitole, pagini întregi iubirii dintre cei doi, de la momentul întâlnirii, până la despărțire și împăcări, precum și altor relații intermediare sau intermediare, fie în *Pe urmele Veronicăi Micle*, 1981, fie în *Mărturii... Eminescu – Veronica Micle*, Chișinău, 1989 ori alte studii (peste 350 de titluri); în *Caleidoscop eminescian* (Ed. Eminescu, București, 1987), două capitole dedicate: *Între Cleopatra*

Leca-Poenaru și Veronica Micle și Ad Veronam. Să reamintim „jocurile de cuvinte pe câteva etaje din semnele grafice ce compun onomastica Veronicăi prin schimbarea ordinii literelor, alcătuiind numeroase nume”, de fapt un reflex al îndrăgostitului-artist al cuvântului care se joacă cu numele iubitei: *Veronica/ Acinorev/ Verona/ Aronev/ Anorev/ Aquinora/ Aquinore/ Irena/ Aroniqua/ Enorvica/ Vicenora/ Acivrone/ Civraneo/ Neocivra/ Vranceora/ Norviace/ Narvioce/ Vreona/ Voerna/ Vnoera/ Vanoer/ Arnoev/ Aernoev/ Aornev*, iar în *Rugăciunea unui dac, Verena*. Undeva pe manuscrisul poeziei, „lângă conceptul poemului *Rugăciunea unui dac*, Eminescu adresează spontan, neuzit, neștiut, chemarea: *Verena! du!* cu aceeași apăsare a creionului”. (A. Z. N. Pop, op. cit., p. 46.) Colaborarea „d-nei Micle” la revista *Convorbiri literare* (după sfatul lui Eminescu) începe la 1 decembrie 1875 (a doua poezie a revistei ieșene, după Matilda Cugler-Poni), când Iacob Negruzzi decide să-i publice cele trei poezii trimise și însoțite de o scrisoare către „onorabilul domn redactor”: *Fugi îți zic* („un cântecel”), *În zadar* („o fragilă meditație”), *Drag mi-ai fost* („o romanticoasă epistolă”).

Anul 1877 înregistrează prima despărțire, după plecarea poetului „pe negândite” (= „pe neașteptat”) din Iași la București, pentru „a prelua răspunderi” în redacția ziarului *Timpul*. Eminescu trecuse pe la casa Veronicăi, dar nu o găsisse acasă. În 1883, când Eminescu trece prin dramaticile momente ale închiderii la sanatoriu, Veronica „reactualizează” poetic momentul primei rupturi: „Ai plecat mânat de dor/ Și te-ai dus tot înainte/ De cumplitul meu amor/ Nu ți-ai mai adus aminte. // Eu cu sufletul sdrobot/ Am privit în a ta cale,/ Și cu lacrimi am stropit/ Urma pasurilor tale. // Și mă-ntreb de ce-a apus/ O iubire atât de adâncă./ Și mă-ntreb de ce te-ai dus/ Și de ce mai plâng încă?” (În *Album*, sub aceste versuri, poeta nota: „Despărțirea place poezilor, dar iubitei, nu! Gândește-te că faci o greșală când te potrivești d-lui Maiorescu, el mă urăște, ca femeie, dar pe tine crezi că te iubește când te sfătuiește astfel?”)

Să consemnăm (din *Almanahul* poetei, redactat la Văratec) câteva aprecieri, atitudini, notații, gânduri și emoții („însemnări”) pe care Veronica Micle le înscrie în subsolul fiecărei poezii, până la poezia *Povestea Rozei...* (*Copilei mele Valeria*), urmată de *Povestea Crinului...* (*Copilei mele Virginia*), când poeta își „sfârșește însemnările” (în total 30 de poezii, dintre care doar una îi aparține lui Eminescu: *El*

către Mine... (Din totalul de 96 de titluri, 23 de poezii au acest titlu și, respectiv, 5 poezii, cu titlul *Eu către Dânsul...*). Prima poezie a *Albumului* veronian este *Poetului iubit...* (Majoritatea titlurilor sunt și dedicații.): „Frumoasă, sfântă poezie,/ Ce-ai fost unu-mi Dumnezeu,/ Pe dulcea ta zădărnice/ Cât preț a pus sufletul meu.// Cât îmi părea că sunt de mare/ Că idol eu mi te-am ales,/ Cu ce avânt și adorare/ Prin os adusu-ți-am ades./ Adânca mea cucernicie/ De mitul tău când s-a legat,/ Pe dulcea ta zădărnice/ Sufletu-mi jerfă ți l-a dat.” Veronica scria sub textul poeziei: „«Venere și Madonă» a fost poezia care m-a fascinat! De pe atunci te cunoșteam, te vedeam prin vis, și bănuisem că vei fi îngerul meu păzitor! N-ași putea să precizez sentimentul care m-a călăuzit în a te iubi. Era broderia de imagini presărate cu duiumul în poezie, ori superioritatea de gândire originală care mă cucerise. Ani de zile m-am îmbătat cu aceste iluzii!”

Poezia următoare, tot de trei strofe, *La portretul unui poet...* (Strofa 3: „Și-acum mă-ntreb eu: simțire adâncă/ Cum de se naște pentr-un portret?/ Căci nu văzusem ochii tăi încă/ Știam atâta că ești poet!”), dincolo de farmecul ei gingaș și încărcat de un lirism specific, are însemnări biografice ce țin de realitatea imediată, exterioară, de starea emoțională, mentală, interioară a femeii îndrăgostite și schițarea unui prim-portret al idolului: „Depe atunci figura ta robise inima mea stingheră și amărâtă. Cunoșcându-te la Viena, modestia și mai ales darul de a povesti unele întâmplări din viața marilor gânditori, m-a făcut să-ți port respect. Erai timid și veșnic priveai în pământ. Laudele mele pentru frumoasele poezii publicate în «Familia», păreau că te măgulesc, și atunci ai îndreptat priviri întrebătoare către mine. Am devenit prieteni, discutând ceasuri întregi despre estetica poeziei. Mai apoi ai venit la Iași tot modest și strălucit. Ai început să scrii poezii din ce în ce mai geniale. În nebulia mea te memorizam. Când rămâneam singură, mă îmbătam cu parfumul ce transpira din ele. Ce vremuri fericite! Atunci am reflectat că: în timp ce mai ești susceptibilă de o bucurie, te poți aștepta la cea mai mare durere. Și dansa a venit!...”

După prima poezie cu titlul *El către mine...* [O, tu, mă uită astăzi în ceasul ăsta trist...], Veronica Micle notează: „Acuma pot să-ți dezvăluiesc marele secret care m-a torturat ani de zile, neputând să-ți spun atunci, ceea ce pot să-ți spun azi. // Iubirea noastră așa de sinceră, așa de nevinovată, trebuia să aibă un sfârșit. // Sfârșit, nu pentru noi care ne vom iubi până la moarte, dar pentru a acoperi ipocrizia lumii aceștia, care fără să cunoască adevărata cauză a prieteniei sufletești ce ne-a unit, vorbește cu răutate, și bând sentimentul cel mai înălțător al vieții.” Însemnarea la versurile din *El către mine...* [Dacă în mintea mea nebună...] este o altă dezvăluire emoționantă, descoperind sufletul femeii aflat între cele două extreme emoționale, între iubire și ură, temă dintotdeauna a literaturii universale: „Când mi le-ai scris eu te credeam. Așa suntem noi femeile, când iubim, suntem pătrunse de o vrajă neînțeleasă, dar când urâm, atunci durerea noastră e fără margini.” În multe dintre aceste poezii, notele Veronicăi se referă la felul lui Eminescu de a fi și de a se comporta nu numai în intimitate, ci și în viața de zi cu zi: „Te cred, Eminescule meu, tu nu poți să faci nici un rău nimănui, delicatețea ta sufletească a intrupat în tine toată naivitatea din lumea această urâtă și meschină.” (Însemnare sub poezia *El către mine...* [Câmpia speranțelor mele...])

Însemnările, așa cum am spus, conțin și referiri biografice directe, iar atitudinea unor junimiști și mai ales a lui Maiorescu față de dragostea celor doi, trebuia să răscolească sufletele și viețile amândurora: „Da, ai avut dreptate, dar ce voia d-l Maiorescu?” (Comentariu la *El către mine...* [Părul blond și ochii albaștri ți s-au dăruit iubito...]); După întoarcerea de la «Repedea», tu mi-ai jurat, iar eu plângeam.” (*Eu către Dânsul...* [Auzi cântecul în luncă...]); „Să nu te audă prietenii de la «Junimea» că sunt în stare să te oprească...” (Notă la versurile din *El către mine...* [Mi-e dragă cântarea...]); „Iubesc rândunica/ Când sboară-n zori,/ Și văd Veronica/ Cu ochi visători!”); la poezia *Tristă de ce-i...*, poeta notează: „Niciodată nu te-am văzut mai tulburat, mai plictisit, mai obosit.! De ce? Ori amicii de la «Junimea» te-au certat iară? Aștept răspunsul...” , cum tot atât de direct atrage atenția asupra atitudinii lui Maiorescu (Nota la poezia *Ai plecat...*): „Despărțirea place poezilor, dar iubitei, nu! Gândește-te că faci o greșală când te potrivești d-lui Maiorescu, el mă urăște, ca femeie, dar pe tine crezi că te iubește când te sfătuiește astfel?” În însemnarea la poezia *El către mine...* [Ah, cerut-am dela zodii...], aflăm ușoara stare de revenire a poetului la momentele fericite și vesele de la Viena și încurajările fericite ale Veronicăi: „Așa te vreau, Eminescule, înseninat, vesel, cum te-am cunoscut la Viena. Fugi de duhurile rele...” Ultima însemnare este la poezia *El către mine...* [Nu mă iubi... Ca robul să fiu pe lângă tine...]: „Ochii mei sunt triști și lacrimile mele sunt nesecate. Îndoiala s-a pus de strajă la ușa mea. Amorul, copil sburdalnic a plecat. Singură, fără nici o nădejde, aștept ca viața să se sfârșească, căci nu mai am pentru cine trăi.” („Aici se sfârșesc însemnările Veronicăi Micle.” – O. Minar)

Albumul Veronicăi Micle din volumul lui Minar se încheie cu poeziile: *Rime la un amic...*, *Raze de lună...* și *Lui...* Evocând ultimele clipe ale poetei, după amintirile maicii Fevronia Sârbu (Sârboaița; Fevronia Frăsinei) de la Văratec, aceasta rememorează momentele dramatice ale morții și amintește versurile ultimei poezii scrise de Veronica Micle, ea, *muza muzei sale*: „În fiecare seară, îmi spunea Maica Fevronia, – Veronica se chinuia cu nervii a căror stare de continuu agitație o făcea să aiureze și să vadă cu închipuirea ei bolnavă diferite vedenii, dar mai ales pe Eminescu. În urma acestei întâmplări, o slăbiciune complectă a cuprins-o, și a stat leșinată câteva ceasuri. // Sculându-se, avu puterea să-mi scrie această poezie: *Tot e vis...*, cu un moto: «Eminescule. Sărmanul Dionis: Lumea-i visul sufletului meu.»” Această ultimă poezie, Veronica a scris-o în împrejurările povestite de Maica Fevronia, la mănăstirea Văratec, în anul 1889. Eduard Gruber (soțul Virginiei Micle) a trimis-o imediat după moartea poetei la revista „Fântâna Blanduziei” spre a o publica, iscăind scrisoarea către redacție, *Dionisie*, „uitând” să iscălească în josul poeziei *Veronica Micle*. // Direcția revistei o publică în numărul din 13 August 1889...” (O. Minar, op. cit., pp. 86-90.)

Poezia are 12 strofe pe tema *zădărniceii vieții și a morții eterne*, căci *morți sunt cei muriți*, cu aceleași motive, pe care le enumerăm așa cum apar ele în această poezie testamentară: *visul himeric, luminile divine, himera nemurirei, departele, singurătatea, deșertăciunea, prostii, cântecul prostiei, și geniul, nemărginirile, gândurile și îngândurările, noianul de gândiri, sufletul, minciuna* („nimic nu-i adevărat”), *umbra* („umbre infinite”), *liniștea eternă, repaosul, pasiunile fără de margini, noaptea*

sumbră, piramidele bătrâne, hora nebuniei, basmul trist și încurcat, planurile gigantici, clipa trecătoare („clipa mărginită”), lumea ca reprezentare a unui creier încâlcit : «Mi-e dor de-un lung repaos... Să dorm, să dorm de veci.» // [...] // «Destul... aș vrea repaos... să dorm, să dorm de veci.» // [...] // «Ecolul mai repetă: „Să dorm... să dorm de veci!»” Esența de unde se trage concluzia o putem rezuma în această strofă (a șasea) în care vibrează armoniile și imaginile mării ei iubiri – Eminescu: „Printre miile de tomuri, pe hârtie înnegrită,/ Stă prostia omenească și nebunele gândiri,/ Pasiunii fără de margini, într-o clipă mărginită,/ Ce îi sbuciumă ființa și a sa minte rătăcită,/ Printre negura de vise, pe un pustiu de năluciri.”

Poezia Veronicăi Micle se circumscrie ideilor din interiorul semnificațiilor cuvintelor *gând/ gândire și inimă, minte și inimă* (suflet, „psihic”), nu altfel decât în *urieșcul nemarginilor de gândire* pe care le cultivă Eminescu, pentru că *totul e gând, viața omului e gândul lui, al fiecăruia* (un text din 1879 are titlul *Minte și inimă*: „Eu vă văd de pe sub gene: / Ochi-n ochi priviți fierbinte/ Și de dragi unul altuia/ Conversați fără cuvinte // [...] // Voi gurmanzi ai dragostirii,/ Cu rețeta cea mai bună/ Învaliți amoru-n vorbe,/ Clevetindu-l împreună.”). E în această imagine a *lumii de gânduri/ lumea gândurilor*, „ansamblul vieții interioare”, „sufletul”: „Și, înveninat de-o dulce și fermecătoare jale,/ Ai vedea în ea crăiasa lumii gândurilor tale” – *Scrisoarea V*; „Ce? Când lumea se strecoară printre nouri, prin pustii,/ Tu cu lumea ta de gânduri după ea să te ații?” – *Scrisoarea IV*.

În poezia *Poetului iubit...*, aceeași îmbinare dintre gând, suflet și poezie: „Frumoasă, sfântă poezie,/ Ce-ai fost unicu-mi Dumnezeu/ Pe dulcea ta zădărnice/ Cât preț a pus sufletul meu.” În *Pe al meu gând...*, poeta *și-ar lega gândul slobod cu lanțuri*, dar sufletul ei *dă sbor, ar da aripi gândurilor* sale: „Pe al meu gând să fiu în stare/ Eu cu lațuri l-aș lega./ Și de voie, de nevoie,/ Poate s-ar astâmpăra. // Căci el fără de a mea știre/ Pururea este pribeag/ Iar de-l cat, văd că la tine/ A zburat iară cu drag. // Și ce sunt atuncia nu știu./ Însă eu gândului meu./ De-aș putea aripi i-ași pune/ Să-l ajut în sborul său.” Sub text, poeta va însemna: „Pătrunsă de sinceritate, am scris aceste rânduri suflătești.” Să reținem formularea personificatoare și metaforică a *gândului pribeag*, a gândului ce pribegește „alienat”, adică ce se înstrăinează. Într-una din poeziile cu titlul *Eu către dânsul...*, apare și construcția eminesciană *un dor nemărginit*, dar într-un context personal, puternic intimizat, cu adaosul de subsol – „Plângând numai, poți să explici nimica”: „Ai fost numai întruparea unei clipe ce-n neștire/ Mișcă sufletul și-l leagă de un dor nemărginit.” // [...] // *Căci a mea este iubirea, tu ești clipa ce-a sburat.*”

Într-un alt text, cu același titlu, V. M. apreciază *măreața gândire* a poetului și efortul epuizant de a scrie, al gândirii sale profunde: „Pe masa tă nainte-ți stau pagine întinse/ Ce fie-care anume de mâna ta fu scrise,/ Idei fără de număr ce-n minte le-ai cernut/ Și care pe hârtie apoi le-ai așternut.” Nu e numai o imagine luată din textele lui Eminescu, ci una din realitatea aievea, din odaia de lucru a poetului. Să reținem și alte construcții referitoare la *același teritoriu semantic*, versurile păstrându-și întreaga demnitate lirică, romantică, fără nimic lacrimogen: „Nu mi-ar păsa nimica, ci tot gândind la tine/ Întreaga mea vieată eu aș voi să plâng.” – din *Că mi-ar zdrobi suspinul...*; „Când îmi plec fruntea pe mână/ Fuge gândul meu pribeag,/ Și mă cred

că-ți sunt stăpână/ Ție, veșnic mie drag.” – din *Când îmi plec...* În *Dor din trecut...* e construcția „pierduta comoară de iluzii și dorinți”, aceleași *dulci iluzii eminesciene*, iar în *Luminează-n ceruri...*, versurile sunt cu toată încărcătura melancolică și meditativă, a nesomnului: „Luminează-n ceruri luna,/ Doarme lumea pe pământ,/ Iar eu ca-n totdeauna/ Îți trimit tristul meu gând”.

Să încheiem acest paragraf cu versuri din *Eu către dânsul...* (Minar, op. cit., 1923, p. 164), în care, ca într-o oglindă, se privesc *cele două icoane de iubire, a Lui și a Ei*: „Senină să rămâie, curată ca un crin/ Icoană de iubire la care să mă-nchin. // Dar tu ca un lucefar departe strălucești/ Abea câte o clipă în cale-mi te ivești./ Apoi dispari, – și-n urmă rămâi în gândul meu/ Vedenie iubită la care mă-nchin eu.” În josul paginii, însemnarea îndrăgostitei: „Dacă ai încredere în mine, vezi că te înviorzi, că inspirarea ta se limpezește, că simți că trăiești. Crede-mă că nu-ți vreau răul, iubirea noastră e pătimăse, dar e lipsită de viclesug.” [Pentru corespondența dintre cei doi, vezi și: *Mihai Eminescu. Veronica Micle. Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit. Corespondență inedită*. Scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea. Ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, *Polirom*, Iași, 2019. Cuprinde 93 de scrisori – *un adevărat roman epistolar* –, în intervalul dintre august 1879 și februarie 1883. Daniel Dejanu, în *Iubirile lui Eminescu – eseuri sentimentale (Tiparg, Pitești, 2013)* detaliază aspecte ale „Marii iubiri dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle, sub semnul timidității și gingășiei lirice...”; „M. E. și V. M – două vieți unite-n poezie și-n iubire, până dincolo de moarte...” etc. Studiile acad. Mihai Cimpoi, ale profesorilor eminescologi, Nicolae Georgescu, Tudor Nedelcea, Theodor Codreanu, ale scriitoarei și editorului Elena Condrei și ale altora –, toate au scos în evidență și importanța relației dintre Eminescu și Veronica Micle, atât sub aspectul relației lor intime, cât și asupra literaturii ce s-a născut și din această intensă și productivă emoție.]

Deși tulburați de griji și chinuți de boală, retrași în propriul lor suflet și adânciți în gânduri, revista *Convorbiri literare* continuă, în al XX-lea an al apariției sale, rar însă, după împrejurări, să le publice poeziile. De fiecare dată, aproape straniu, cititorul simte o stare de binecuvântare și de bun-gust când, între alte texte, găsește numele celor doi, un fel de descoperire repetată și binefăcătoare: în No. 4 // București, 1 Iulie 1886. // Anul XX: *Să știi, Și te iubesc, Ah fugi...*, ale Veronicăi Micle; în No. 9 // București, 1 Decembrie 1886. // Anul XX: *Frumoasă, sfântă..., Lui X...*, ale ei, și *La steaua...*, a lui Eminescu, alături de o poezie a lui Th. Șerbănescu – *Întâlnirea*; în No. 10 // București, 1 Ianuarie 1887. // Anul XX: *Visul cel din urmă, Cu gândul...* și *Scrisoare* de Veronica Micle, alături de o poezie a lui Duiliu Zamfirescu, *O suflet!*... și de câțiva alții, George Vasiliu și, de la Cernăuți, T. Robeanu (poezia *Voevodul*). [Poeziile sunt precedate de lung text poetic *Legenda. Sfințire Bisericei dela Curtea de Argeș* al lui V. Alecsandri. În *Convorbiri literare*, No. 8 // București, 1 Noembrie 1886. // Anul XX se publica *Odă la Curea de Argeș* și poemul *Țara*, datat Septemvrie, 1866. Mircești.] În *Convorbiri literare*, No. 11 // București, 1 Februarie 1887. // Anul XX: Mihai Eminescu – *De ce nu-mi vii...*; în No. 12 // București, 1 Martie 1886. // Anul XX, la rubrica *Bibliografie*, revista anunță apariția primei ediții a poeziilor poetei: Veronica Micle, *Poesii*, 1 vol., București, 1887.

Veronica Micle se stinge din viață la 4 August 1889, la 39 de ani, și e înhumată la Mănăstirea Văratec, parcurgând împreună cu Poetul un destin asemănător, urmându-l în eternitate: „Eu cu sufletul zdrobit/ Am privit în a ta cale./ Și cu lacrimi am stropit/ Urma pasurilor tale”. – *Ai plecat*. Și pentru că Poetul este genialul scriitor al *analogiilor transdisciplinare* (transculturale, transliterare, transistorice și transmite, transtemporospațiale), să ne permitem o analogie: mormântul Julietei, simbol al iubirii sacrificiale, e la Verona, al *Veronicăi la Văratec*, pătrunzând astfel într-un *transsimbol exemplar*. Și pentru că balconul Julietei nu a existat în realitate, ci numai ferestrele casei familiei sale din Verona, să prelungim analogiile acestei „porți” transparente în imaginea ferestrelor eminesciene la care apare iubita, al privirilor ce-i *transpătrund* odaia și *visăriile, fantaziile*: „Din umbra falnicelor bolți/ Ea pasul și-l îndreaptă/ Lângă fereastră, unde-n colț/ Luceafărul așteaptă.”; „Frumoasa contesă îi întoarse spatele și se uită din fereastră spre uliță. Privea la Ieronim. Ce frumos era... Ce frumușel e călugărul cela... Ea visează-n fereastră” – *Cezara*. „Dintr-o fereastră deschisă din catul de sus, el (Dionis) auzi prin aerul nopții tremurând notele dulci ale unui clavier și un tânăr și tremurător glas de copilă adîind o rugăciune ușoară, pare că parfumată, fantastică. El își închise ochii ca să viseze în libertate. [...] Întredeschise ochii și văzu prin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată muiață într-o haină albă, înfiorând cu degetele ei subțiri, lungi și dulci clapele unui piano... [...] Părea că geniul divinului brit, Shakespeare, respirase asupra pământului un nou înger lunatic, o nouă Ofelia.” – *Sărmanul Dionis*; „În fereastra despre mare/ Stă copila cea de crai – / Fundul mării, fundul mării/ Fură chipul ei bălai” – *În fereastra dinspre mare*; sau în *Stam în fereastra susă*: „Stam în fereastra susă/ Și izvorau în taină,/ Cu-a lor de aur haină,/ A nopții stele mari. // Se îmflă dinainte-mi/ De vânt deschisa carte/ Și literele-i moarte/ În lună joacă clar.” [Referitor la acest motiv, *al ferestrei*, vezi și Lucian Costache: *Mihai Eminescu. Eseuri deschise. Chipul de aer și chipul de lut*, Ed. Tiparg, Pitești, 2009, pp. 539-546; și *Mihai Eminescu. Luceafărul înainte de și după Luceafărul*. Cap. *Luminiș pe trup și luminiș în suflet*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Editura Magic Print, Onești, 2021, pp. 572-577.)]

În Anul 2025 se împlinesc 175 de la nașterea celor doi: Mihai Eminescu și Veronica Micle, prilej de a ne aminti nu numai de creația lor literară, dar și de marea lor iubire, emblematică pentru ceea ce înseamnă fericirea și bucuria iubirii și, deopotrivă nefericirea și tristețile ei. Între marile iubiri ale lumii, unele trecute în legendă și mit, este și aceasta trăită cu suflet românesc, profundă și puternic spiritualizată, trecând alături de marile iubiri ale lumii, alături de Dante, Petrarca sau Victor Hugo. Și dacă iubirea naște artă, cu atât mai mult dragostea lor cunoaște cea prelungire eternă a artei.

„Respectul adevărului impune, pentru viitorime, restituirea portretului moral al celei mai cântate femei din literatura română, Veronica Micle. Crucială a fost întâlnirea femeii cu Eminescu în anul 1874, la Viena, ale cărui poezii Veronica le citise în «Convorbiri literare», rămânând uimită de talentul necunoscutului. După această dată, prietenia lor durează până la moarte. S-au spus multe despre Veronica Micle, majoritatea bârfe de salon, inventate de egoismul trecător al unor femei. Dar în aceste bârfe s-au amestecat și oameni de vază de la *Junimea*, dar mai ales Maiorescu, care s-a împotrivit căsătoriei lui Eminescu cu Veronica, A rămas

însă legenda dragostei lor care va fi cântată cât va exista dragoste pe Pământ.» (Ion-Ionescu-Bucovu, *Veronica Micle, „îngerul blond” al lui Eminescu*, Buzău, Editgraph, 2016.)

Notă

(Autorul acestor rânduri și le asumă personal și integral.)

Într-o revistă, apărută în luna ianuarie a acestui an, 2025, când toată suflarea românească cu bun caracter, vie și sănătoasă la cap, sărbătorea Ziua Culturii Naționale și Ziua nașterii marelui poet și gânditor al neamului, se publică un articol în care autorul scoate din nou „la lumină” (poate în întuneric!) mizeriile detractorilor dintotdeauna, cu scopul de a scuza mizeriile de astăzi, pentru că ele, chipurile! pălesc în fața celor de atunci, când Eminescu era viu. Poate că *jegul critic* e mai ademenitor pentru ce-i de-o seamă cu autorul articolului! Și pentru că, pentru noi, numeroșii prețuitori responsabili, în cunoștință de cauză, Eminescu este viu *prin creația sa*, invităm la *responsabilitate*.

Și în știință, și în arte, și în jurnalism, există câteva atitudini, o anumită conduită, și fiecare poate să aleagă una dintre ele, care să-l caracterizeze prin exact ceea ce impută altora: poți fi delator (cei ce practică delatiunea postRevoluție, a falșilor disidenți), detractor, denigrator, mizerabil, căutător pe cărările cu moțuri, coprofil și coprofag, pentru a stârni miasme, aspirator de gunoarie, dușmănos, zelos sau responsabil. Nici *teribilismul critic*, strict informativ, care selectează unilateral defăimarea, care caută spectacolul de bulevard sau de șanț, scormonind în mizeria umană, nu aduce vreo contribuție serioasă culturii! Dimpotrivă!

Când publici un articol într-o „revistă de literatură și cultură”, ce se pretinde de prestigiu și care reprezintă instituția cea mai înaltă a scriitorilor, scoțând în evidență murdăria umană cu credința unei descoperiri istorice interesante, te murdărești și pe tine și publicația care te-a găzduit! Când granița dintre intelectualism și golăneală e trecută de dragul spectaculosului, bănuita diferență e anulată. Totul e să ai conștiința a *ce se cade și ce nu, când și unde se cuvine sau nu*. Altfel, cazii în mocirla *prostiei omenești* și în *ruinele minții!* Mai bine, cum zice Eminescu, „Tăcere lungă, negrul gol” > „Și împrejurii-i negrul gol – / Îngheață-n visuri crude – / Negrul întunec.”! Parafrazând versurile poetului, pentru astfel de „critici”, putem spune: „Critici voi, cu flori deșerte,/ Care roade n-ați adus – / A ușor a bate gura/ Când nimic nu ai de spus.”

Dacă cenzura redacției nu are dreptul la opreliști, în numele *libertății cuvântului*, ar trebui ca măcar cenzura bunului-simț individual să funcționeze! Căci „chiar de-i fi cu stea în frunte, te-or întrece nătărăii!” ori amintindu-le cuvintele aceleia care a știut să-l prețuiască atât de mult pe Eminescu, așa cum au făcut-o și o fac critici și istorici literari, eseiști, filosofi, scriitori și jurnaliști din vârful piramidei culturii române: „Văd că dușmanii mei te învălesc în pânza lor de ipocrizie. Sufletul tău, Eminescule, trebuie să vibreze. Nu te încrede în vorbele lor ademenitoare. Ei mint.” [...] „Sfârșit, nu pentru noi care ne vom iubi până la moarte, dar pentru a acoperi ipocrizia lumii aceștia, care fără să cunoască adevărata cauză a prieteniei sufletești ce ne-a unit, vorbește cu răutate, și bîrfind sentimentul cel mai înălțător al vieții.” (Veronica Micle)

Lucian COSTACHE

MAREA SINDROFIE

– Spune-mi, Aletheus, s-ar mai putea socoti împărat cel care pune viața mai sus decât puterea? Dacă supușii nu ți-ar lăuda viciile și n-ar tremura de spaimă când ți-ar auzi glasul, oare n-ai fi cel mai caraghios monarh? Nu te-ar lua în seamă nici muștele!

Aceasta era credința împăratului Emilian Priapus Rocca. Pentru el, puterea adevărată există într-un singur fel, ca domnie absolută a bunului plac, ca arbitrarul al voinței oarbe, fără țel. Puterea nu se porționează, nu crește și nu descrește. Prin natura ei, puterea trebuie să fie nelimitată, crudă și distructivă: o ai sau nu o ai. Dacă e în mâna ta, trebuie să fie toată și totală. Nu harul de a zămisli, ci puterea de a nimici îl face pe monarh egalul zeilor. Nu întâmplător, sub mantia însângerată a oricărui tiran se ascunde artistul zbuciumat, regizorul de geniu al delirului și crimei.

– Iată motivele pentru care, măcar din când în când, EU îmi ofer plăcerea de a fi robul propriului meu capriciu. Eu hotărâsc în toate: ce și cum, ce este ori nu este, ce trebuie să fie sau să nu fie. Doar așa reușesc să alung plictisul ce-mi întunecă mintea... Încerc să împrăști puțină culoare pe pânza cenușie a vieții.

După plecarea lui Aletheus, împăratul Emilian ceru să i se înfățișeze degrabă maestrul de ceremonii, petreceri și orgii – inepuizabilul Chiolhanus Maximus Viciu.

– Să gustăm toate plăcerile, dragul meu Chiolhanus, să ne amuzăm batjocorind, să ne minunăm de ceea ce suntem în stare în materie de abjecție, lăsându-i pe toți cu gura căscată. Să ne punem pe noi înșine la încercare, sfidând moartea. Ca și mine, știi că cine se teme de moarte e deja mort: un hoit oarecare. Ce jalnică, umilitoare condiție: să mori de frică!

Emilian își curmă brusc șirul pasionat al vorbelor. Melancolic și un pic absent, învârtea cu degetul o buclă ce-i căzuse pe frunte. Se juca.

– Ascultă-mă cu toată atenția de care ești în stare, ca să citești în poruncile mele intențiile de care se pare că nici eu nu sunt pe deplin conștient.

EU, împăratul Emilian, îți cer să pui la cale un bal în cinstea calului meu, dar s-o faci cu mult zel, făcându-i pe toți să creadă că ar fi o sindrofie tocmită anume în cinstea lor! Când crezi că lista invitațiilor petrecăreți e încheiată, mi-o arăți. Mie și nimănui altcuiva.

Mai marele dregător al serbărilor nerușinate ale Curții îi avea deja în minte pe cei care scăpaseră cu viață din încheștarea ultimului ospăț. I-a înșirat în gând ca și când i-ar fi avut în față: Frivolia Lucretia Vulpia, Praetexta Gratia Filiforma, Laetitia Voluptosa Fessa, Eliopia Vespera, Severus Furibundus, Ferocis Catena, Arianus Devastator, Anonimus Vector Singularis, Simonides Gramathicus, Hahalerus Pocitas, Mucus Somniferus, Vanitas Egotros, Iprocritias Hainus Burtus.

– Dar aș putea să-i numesc chiar acum, pe loc, Mărite.

– Te cred... Nu, scutește-mă, m-ar plictisi cumplit să le aud numele. Mergi în chilia ta și acolo, în liniște, întocmești lista. Ai grijă, să nu lipsească vreunul dintre lingușitori! Și nu uita: e obligatoriu să se parfumeze. Toți,

fără excepție. Armăsarul meu nu suportă duhoarea destrăbălării omenești.

Chiolhanus s-a retras, dar în scurt timp, reapăru, străbătând vioi sala tronului.

– Prealuminate, am lista... Camăștia au mai rămas.

– Și restul?

– Aceia... nu mai sunt.

– Jigodiile! Carevasăzică, și-au pus coada pe spinare.

Și-au umflat mațul, au golit carafele cu vin și, prin ticăloasă înțelegere, pe ascuns, m-au părăsit. Trădători, ticăloși, sperjuri! Vechea mea bănuială se adevărește! Trebuie prinși și sfârtecați fără milă.

– Mă tem că nu mai e cu puțință, Luminăția voastră! De fapt...

– De fapt, ce?

– Unii dintre ei, lacomi din fire, cum îi știai, au fost loviți de apoplexie chiar în noaptea aceea. Pur și simplu au crăpat în timpul ospățului sau a doua zi, iar cei care se mai țineau pe picioare au fost măcelăriți de gărzi.

– Dar gărzile au făcut-o nu de capul lor, ca să se distreze, ci la ordinul meu. Numai eu mă autorizez să ucid după bunul meu plac.

– Desigur, prea-luminate!

– Trebuie să fi fost un spectacol pe cinste.

– Apoteotic, Stăpâne drept! Ceva *de neuitat*.

– De *neuitat*, da, asta am și vrut. Numai că eu, beat fiind, îmi amintesc mai greu amănunțele... Cum ai zis? *Stăpân drept?*

– Întocmai, Serenisime!

Împăratul cugetă câteva clipe, apoi îi făcu semn slujbașului să se apropie.

– Chiolhanus, de câtă vreme te afli în serviciu, la Palat?

– De o viață întreagă, Mărite și Luminate.

– Uite ce mi-a trecut prin minte... Minunat, minunat!

Te poftesc să te pui pe lista parfumaților. Chiar în capul listei.

Chiolhanus a încercat să zâmbescă, dar fața lui împietri. A dat să îngaiame ceva, numai că împăratul își scutura deja degetele în aer, ceea ce însemna că servitorul lui trebuia să părăsească sala tronului numaidecât. S-a supus fără crâcnire. În urma lui auzi glasul ferm al împăratului. I se adresa:

– Să nu te văd smiorcăind! Nu-mi strica chef! *Vita bellum est!*

LA MEDICUL DE FAMILIE

Femei și bărbați în vârstă așteaptă cuminți pe scaune. Așteaptă să le vină rândul potrivit programării... În ușa întredeschisă a cabinetului apare doamna Petronela, asistenta doctorului: „Puțină răbdare! A căzut sistemul. Așteptăm. Până acum a clacat de trei ori.”

– Așteptăm, ce să facem. Măcar știm de ce așteptăm, zice un moșneguț pîrpiriu.

Undeva, într-un colț, pe o măsuță joasă, sunt împrăștiate pliante info-publicitare viu colorate. Încep să trag cu urechea la discuția dintre doi bărbați, plasați la distanță de două scaune de mine. Nu îi văd, dar îi aud deslușit.

– După atâta muncă nu mă mai țin genunchii... Bine, că am și lucrat vreo patruzeci de ani în construcții. Muncă grea. Am tras ca un ocnaș. Ce geruri am îndurat pe șantier! La câte betoane am spart cu ciocanul și cu șpițul, mă așteptam să mă lase mâinile, coatele. Când colo, picioarele, genunchii! Nu mă mai pot apleca. Nu mai zic de mijloc și de altele.

– Eh, să-ți dea Dumnezeu sănătate!

– Dumnezeu? Păi de ce nu mi-a dat-o până acum? întrebă fostul șantierist. Lasă, poate rezolv cu domnu' doctor.

– Îți spun, nimic nu se poate fără Dumnezeu... Nici doctorii, cât sunt ei de doctori, n-ar putea să tămăduiască fără voia Domnului. Nici calculatorul nu merge așa de capul lui...

– Așa o fi. Stai liniștit, nu te-ai așezat lângă un ateu.

– Dar... nu crezi.

– Ba cred, dar nu sunt creștin practicant. Nu merg la biserică etc.

– Rău faci, înseamnă că ești pe jumătate ateu... Ori ești pocăit? Mai bine ateu convins decât pocăit.

– Ți-o spun deschis, sunt ortodox.

– Și eu tot ortodox... O să fie bine, se rezolvă. Domnul e cu noi.

– E aici?

– E tot timpul cu noi, cu condiția să vrem să-l vedem.

Doamna Petronela apare din nou în ușă. Privește pe deasupra ochelarilor. Zice: „Avem noroc. Și-a revenit. Pofțiți, domnu' Cruceru, e rândul dumneavoastră! Puteți să intrați. După ce iese domnul Cruceru, intră domnul Predica. Și așa mai departe. Da?”

NIMIC DE ZIS, NIMIC DE FĂCUT

– Doctore, parcă s-a întâmplat ceva, nu știu ce.

– Ce vrei să spui?

– Vreau să fiu sincer cu mine. Parcă nu se mai aude piuitul aparatului.

– O clipă, să verific..., da.

– Mi-am pierdut cumva auzul?

– Nu, nu despre auz e vorba. Aparatele îmi spun că... ți-a sunat ceasul.

– Mi-a sunat ceasul? Mi s-a luat... piuitul?

– Eu am încredere în aparate. Ele nu se prefac, nu mint.

– Doctore, presupun că e o farsă, o glumă. O găsesc de-a dreptul sinistră.

– Nici vorbă, tehnica nu știe de glumă.

– Cum adică, morții vorbesc?!

– Dacă oamenii vorbesc în somn, de ce n-ar vorbi și morți fiind?!

– Eu zic s-o luăm metodic. Ești sigur că aparatele astea sunt în priză?

– Sunt sigur.

– S-o fi oprit curentul...

– La noi nu se oprește niciodată curentul. În caz de avarie avem generator de rezervă.

– Aparatele sunt verificate? Aveți contract de mentenanță pentru ele?

– Desigur. Știm că nimeni și nimic pe lumea asta nu e perfect. Și aparatele se pot defecta. De aceea le verificăm periodic.

– Înțeleg... Dar ce e cu luminița asta roșie, care clipește așa de vioi? E vreo speranță?

– E... ledul de veghe.

– Deja a început priveghiul?

– Nu, e ledul care mă anunță că e gata cafeaua.

– „Cafeaua”? Doctore, sunt uluit. În aceste împrejurări... dramatice, pot zice tragice, vă arde de cafea? Zău, dați dovadă de... de cinism.

– Să-i zicem *realism*! Crede-mă, eu sunt și mai uluit: e prima oară când văd un pacient mort mirându-se de ceea ce i s-a întâmplat.

– Poate că ai dreptate. Atunci... chiar că nu mai e nimic de zis.

– Păi, ce-ar mai fi de zis?! Mă rog, despre morți numai de bine.

– ...De făcut, nici atât.

– Ba, de făcut, ar mai fi ceva, să consemnez decesul dumatăle în fișă. Nu vă îngrijorați, asta cade în sarcina mea. Câteva formalități...

David ILINA

Pagini din Arhiva Gheorghe Tomozei (ep. 13)

„O.Z.N. Pop și pasiunea căutătorului”, „nemărginire pururea mișcată”

Prin februarie 1984, Gheorghe Tomozei își făcea publică dezamăgirea, chiar durerea, referitor la ”tratamentul” aplicat judecării operei lui **Augustin Z.N. Pop!** (, - ,)

Cu trecerea timpului, pentru cititorul care contemplă astăzi starea literaturii române de acum 40 de ani, această plângere a poetului mai că nu mai are ecou, și totuși: ”*Cer puțină îngăduință colegială și confraternă pentru tot ce a făcut profesorul Pop...*

Mai puțină <<vervă denigratoare>>”...

La denigrări, contestări și insurecții de relativizare, spațiul literaturii noastre e campion.

Poetul Gheorghe Tomozei era dintre prețuitorii respectuoși ai criticului și istoricului literar și știa să parcurgă fiecare pagină a acestuia, mai cu seamă dedicațiunea aceluia pentru opera lui Eminescu, dar și pentru imaginea luminoasă a Veronicăi Micle.

”În singura vizită pe care i-am făcut-o, A.Z.N. Pop mi-a dovedit dificultatea investigațiilor cărora le-a jertfit nu numai timpul său, ci și punga sa de (ani de zile) biet slujbaș. Deține documente emoționante despre Veronica Micle, pentru care are un adevărat cult, dar și obiecte personale ce au aparținut femeii pe care o certăm cu ușurință, uitând că îi datorăm măcar respectul cuvenit făpturii pentru care s-au scris cele mai frumoase poezii de dragoste ale lumii. Deconspir (poate) un secret: profesorul deține un evantai al Frumoasei. Îl vor fi atins și degetele lui Eminescu ?” (...) Eu nu-i mulțumesc pentru erori (o fi el singurul om ce le face?), îi mulțumesc pentru rodul cu adevărat fructuos al campaniilor sale de arheologie literară.

Și-aș vrea să-i alung amărăciunile mișcând aripile de fildes ale evantaiului Doamnei Veronica, pe care (parcă) a mai iubit-o și Alteineva...” (5 februar 84.O.Z.N.Pop!)

Ar fi și asta o lecție subtilă pe care ne-o lasă poetul, strecurată printre rânduri : critica pătimașă, denigrarea planificată, încrâncenarea și defăimarea câștigă tot mai mult teren în spațiul nostru vital și cultural românesc.

Alimentează cumva o nevoie de maculare și de scandal care e latentă.

Ceea ce el încerca să ne sugereze exact acum 42 de ani, între timp, a devenit din raritate, obișnuință. Auzi mai degrabă o vorbă de rău decât o vorbă de bine, la adresa operei, vieții, activității unor autori. Evident, numai a unor autori. Alții se scaldă în laude ditirambice printr-un mecanism de troc instituționalizat, acceptat unanim, ca un soi de trecere sub translată a efectelor corupției în celelalte zone ale societății noastre către ceea ce ne-am obișnuit să numim din comoditate simplificatoare ”lumea literară.”

Dar să revin la autor. O.Z.N. Pop! ”Așa îl alinta pe distinsul profesor Augustin Z.N. Pop prin anii 1969-1973 redactorul-șef al revistei **Arges**. Fiindcă, om dăruit cu patima pentru plumbul gazetăresc, profesorul nu înceta să ne uimească. Ne uimea cu tinerețea sa deși, știam, aparținea unui contingent <<vechiu>>, ne uimea cu descoperirile sale ținând, natural, de istorie literară.”

Augustin Z.N.Pop,
fotografie lipită în albumul
lui Gh.Tomozei

Din aceeași arhivă: Augustin Z.N.Pop
alături de Gh. Eminescu și Ec. Caragiale

Restituiri

În descrierea pasiunilor și tenacității de căutător, scormonitor al cunoscutului istoric literar, de fapt, recunoaștem cumva chiar modul de a fi al lui Gh.Tomozei! Comportamentul lui Augustin Z.N. Pop îi era nu doar apropiat, se chiar identifica pe alocuri cu pasiunile poetului!

"Dar ce e o asemenea descoperire? Există, desigur, magia posibilitate ca la un cercetător-munte, să vină tam-nisam un <<Mahomet>>, care să-i predea smerit un număr de hârțoage. Între ele - minune! - un text esențial scris de un autor genial și socotit pierdut. Ori scrisori intime luminând cine știe ce mister. Ori acte în stare să coloreze existența postumă a unor oameni fără <<biografie>>. Fotografii senzaționale. Autografe pe cărți adorabile. Alteori, cercetătorul găsește comori chiar în clădirea sau odaia unde trudește, scormonind lăzi pecetluite. Sunt, desigur, situații sublime, acestea mai sus expuse. Eu însumi am spintecat cu barbară râvnă copertile unor tomuri somptuoase crezând că în îmbrăcătura lor voi găsi documente fantastice. Ca numismat păgubos, când sap grădina de zece metri pătrați a casei mele de la Câmpulung, trag nădejdea, exhumând un ruginit capac de bere, că am în mână un Koson ori barem o tetradrahmă dacică..."

Așadar, avem de-a face cu mai mulți timpi din relația/vezi admirația/ poetului față de istoricul literar. O etapă e cea a anilor '70 când Tomozei conducea revista argeșeană în chip de redactor-șef!

Al doilea timp este plasat în 1984 când ieșea la bară apărându-l pe istoricul literar și publicând în presa culturală, text inclus ulterior în "Plantația de fluturi", Ed. Cartea Românească, 1988.

În sfârșit, al treilea timp se plasează la doar câțiva ani înainte de moartea lui Tomozei, anume prin aprilie 1992, un text "refăcut", în "Literatorul" la rubrica sa "Grafitti". Articolul e frumos și ar merita citat în totalitate, din motive de spațiu nu o facem. Se cheamă "Nemărginire pururea mișcată" și pleacă de la o slăvire a Mării!

"Cum am putea scrie numele Mării noastre altfel decât cu majusculă? Marea, cu imposibilitatea pluralului. Marea și atât. Marea pentru noi Unică, la propriu desigur, dar mai ales la figurat.(...) Cu dureroasă nepricepere Mai Vechii

(grecii) au numit-o nedumeritor, neagră, dar, consolare, pentru înțelepția lor, ea va fi fost și euxinică, adică liniștită. Tot astfel îi va fi părut și Domnului Mihai Eminescu, redactor la ziarul **Timpul**, când i-a fost oaspe doar pentru câteva zile, povestite nouă de osârdia dragului Augustin Z.N. Pop.

Z.N. Pop a ivit miraculos o scrisoare ce a năruit povestea poetului mării ce n-a văzut niciodată Marea. Ea e datată "Constanța, 16 Iunie 1881." (Vă spune ceva această dată? Peste exact opt ani, în noaptea de 15 spre 16 iunie, undeva, în București pe strada Plantelor...)

Viața lui Eminescu a fost nu pasiune, ci obsesie pentru poetul Tomozei. Fascinația a început de pe băncile școlii, era un elev de 15-16 ani la Liceul din Târgoviște când își nota idei, recitea texte, era fascinat de TOT ce ținea de Eminescu, dar și de Veronica, din documentarea lui de câteva zeci de ani aveau să iasă cărți care erau menite să îl familiarizeze pe un copil sau adolescent cu omul-Eminescu înainte ca tânărul cititor să poate ajunge la sondările dificile în gândirea genialului și a operei sale. (Miradoniz, Dacă râul Selenei).

Fiecare rând, fiecare vorbă din scrisoarea genialului este reluat și comentat de poet: "Drumul spre Marea, atât de simplu azi, era în 1881 o adevărată aventură. Poetul se deplasează mai întâi la Giurgiu, unde trage la un Costinescu în așteptarea unui vapor pe care, cu toate precauțiile îl... pierde. El se plânge destinatarei scrisorii (Veronicuței, Nicuței), aici doar <<draga mea Veronică>>, precum că vaporul <<nu pleacă decât de trei ori pe săptămână>> și că de altfel nici poșta <<nu pleacă în toate zilele>>. Z.N. Pop știe chiar și pe ce vapor se va fi imbarcat în sfârșit: unul vienez și cunoaște locul de acostament: Cernavodă. Aici Eminescu se suie în trenul de Constanța."

Pasionata parcurgere a scrisorii, inclusiv observația ortografierii numelui orașului ("Constanța"), caracterizarea în două vorbe a "micului orașel dar îndestul de frumos", a caselor de o "oarecare eleganță" fiind tăiate din piatră pătrată este efectiv de natură să ne ducă spre "apoteoza" de imagine din banala scrisoare în care detaliile, zice Tomozei, "par desprinse din răvașul unui cinstit ampolaiat de cântărie, dar, se va vedea chiar și când e vorba de o textură <<domestică>> o adevărată neputință de a se rosti la

Imberbul Gheorghe Tomozei, în vremea în care era redactor-șef al revistei "Argeș", la Pitești. Pe atunci, poetul "Suav anapoda" cum spune titlul uneia din cărțile sale de versuri.

Restituiri

nesfârșit, tern, incolor. Când nu te mai aștepți, o faclă de sunete se aprinde. Iată așadar cum înfățișează spre sfârșitul scrisorii, poetul, icoana translucidă.<<O să mă întreb ce efect mi-a făcut marea pe care o văz pentru întâia oară? Efectul unei nemărginiri pururea mișcate>>”.

Tomozei îl iubește pe căutătorul Augustin Z.N. Pop, îi scuză ”prezumțiile scandaloase!”, căci acuzatul public de faptul că ”Nu-și datează cu precizie propriile descoperiri... Se folosește de un stil cam grandilocvent-metaforic etc” are acea pasiune lăuntrică de neostoit din iubire față de obiectul adorației. Și aici e cazul chiar Eminescu, iar altundeva chiar Veronica Micle. De altfel, el debuta în 1938 cu ”**Contribuții eminesciene**”.

Am văzut cu bucurie liniștită că Augustin Z.N. Pop este pus la loc de cinste între cei respectați și evocați pe drept de cultura argeșeană și acest lucru m-a... calmat. Cel care trudise de-a dreptul nebunește, o viață, scriind și publicând ”**Din Eminescu necunoscut**” (1942), ”**Glosări în opera lui Dosoftei**” (1943), ”**Aglae Eminovici – sora poetului**” (1943), ”**Correspondența lui M. Kogălniceanu**” (1959), ”**Contribuții documentare la biografia lui M. Eminescu**” (1962), ”**Contribuții la biografia lui N. Bălcescu**” (1963), ”**Eminescu – noi contribuții documentare la biografia lui**” (1969), ”**Mărturii... Eminescu – Veronica Micle**”, apărută în 1967 și reeditată în 1969), este unul din acele exemple de pasiune lăuntrică și dedicațiune culturală care inspiră respect. Istoricul literar a făcut cercetări amănunțite și a publicat și câteva lucrări legate de istoria și cultura Argeșului: ”**Anul revoluționar 1848 în jud. Muscel și Argeș**”, ”**Din istoria culturii argeșene**”, ”**Unirea în Argeș**”, ”**Documente literare muscelene**”.

Mă întorc la ce a scris și păstrat Gheorghe Tomozei despre Augustin Z.N. Pop între copertile dosarelor sale de păstrător și căutător.

Cred că istoricul literar va fi citit aceste cuvinte de pasiune și respect care poate l-or fi consolată cu puțin înainte de moarte.

”*Nefiind nici cercetător literar, ci doar cumva literat, neavând eu atestat de eminescolog, ci numai un brevet de eminescian (scris, de altfel, cu cerneală simpatică) mă ridic și zic: e drept oare ca aproape toate recenziile ce se scriu la cărțile profesorului Pop să fie compuse cu, la început, persiflarea calității de cercetător, a, efectiv, cercetătorului, cu trecerea peste tot ce e pozitiv în lucrarea sa și cu, în final, nimicitoare considerație asupra harului său?*

Nu merită măcar respect truda sa? De ce se străduiește un ilustru academician să-l <<octavminarizeze>> pe Pop, desființându-l, cu aceleași probe, în interval de... o lună, în două publicații literare? (România literară și Ramuri?)”

În textul din 1984 Tomozei deplângea ”răutatea” inutilă a confrăților, fără să poată anticipa faptul că doar în câțiva ani, el însuși, considerat deja bătrân și demodat, avea să fie atacat, umilit și practic învins de lupii tineri, și asta prin 1995-1996, deci la o distanță de doar câțiva ani.

Considerat ”bătrân” la 60 de ani și împins încetșor spre durere, dezamăgire, asta accentuându-i o boală de inimă, sfârșind într-un infarct cum se știe în acel fatidic 31 martie 1997, care ar fi fost ziua aniversară a lui Nichita Stănescu, în fața blocului sărăcăcios în care trăia acum.

Dar despre asta, altădată, sau poate niciodată, căci este, vorba povestitorului, altă gâscă în altă traistă.

Cleopatra LORINȚIU

Un scriitor pentru actualitate – Pan M. Vizirescu

S-a vorbit mult după 1990 despre așteptata „literatură de sertar”, care, spre surprinderea noastră (a criticii și a cititorilor), a fost extrem de redusă ca număr. Valorific, însă, a confirmat și, mai ales, a suplimentat puținătatea numerică. A fost mai ales Ion D. Sîrbu, cel care, cu domiciliul forțat în *Isarlăkul* craiovean, avea să scrie capodoperele *Adio Europa* sau *Lupul și Catedrala*, dar și *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*.

După aceasta, am fi putut crede că totul a fost publicat, că nimic nu a rămas fără să vadă lumina tiparului – mai cu seamă jurnale și memorii (mai mult sau mai puțin contrafăcute!). Și totuși..., scriitori care au făcut parte din generațiile interbelice, rămânând în țară odată cu invazia comunistă, mai bine zis dintre cei care nu au sfârșit – fizic ori spiritual – în închisori, au continuat să scrie, dar și să publice. Adaptarea la noile condiții (fără o reală libertate a cuvântului) i-a determinat la a da tiparului opere supuse cenzurii. (Este adevărat că uneori, după 1990, s-au publicat și variantele originale, dar și în acest caz putem vorbi tot despre un număr extrem de redus. Îmi vine în minte în momentul acesta tot I.D. Sîrbu ori volumul lui Marin Sorescu *Poezii alese de cenzură*, dar, desigur, mai sunt și altele câteva).

Beneficiem, uneori, și de scrieri inedite. Și iată că, în ultimii ani, un alt nume (consacrat înainte de 1944) a început să fie cunoscut generației de astăzi.

Este vorba despre „ultimul gândirist”, despre Pan M. Vizirescu, cazul său fiind însă unul cu totul special. Aflat într-o reclusiune de peste două decenii (ascuns în podul casei sale din Slatina), fiind condamnat la închisoare în așa-zisul „lot al ziaristilor”, acesta a continuat să scrie liber, fără constrângeri, iar dovada o avem în tot ceea ce i s-a tipărit în ultimii ani.

În timpul cât a stat ascuns, el a continuat așadar să scrie, dar nu a putut, cum este de înțeles, să publice. Și poate că opera sa, în mare parte, ar fi rămas necunoscută, dacă nu ar fi avut peste timp o „mână” providențială, un editor devotat, în persoana lui Dumitru Sîrghie, recunoscut unanim acum drept „biograful lui Pan M. Vizirescu”.

Acesta, pe lângă alte scrieri de sertar ale autorului slătinean, a dat publicității – nu cu mult timp în urmă – și piesa „Tunetul din munți” (Editura Arena artelor, 2024), dovedind în felul acesta și polivalența autorului Pan M. Vizirescu (cunoscut ca poet, jurnalist, eseist).

Piesa, inedită, așadar, este adusă în atenția cititorilor (și, de ce nu, a regizorilor!) abia anul trecut. La lectură vom constata că, deși nu-i lipsește dramatismul, nu-i lipsesc personaje puternic conturate, nu-i lipsește o anumită dinamică a acțiunii, am fi tentați să o considerăm mai degrabă o scriere la limita dintre nuvelă și scriere dramatică, fără ca prin această afirmație să i se diminueze ceva din valoare. Argumentul

principal pentru această afirmație (impresie) l-ar constitui mai cu deosebire „indicațiile de regie”. Deosebit de ample, acestea nu par a se adresa *exclusiv* regizorului, ci și unui cititor care este îndrumat astfel nu numai către aspectele exterioare (scenografie – cadru, mobilier, vestimentație etc.), cât și spre atmosferă, stări psihice ale personajelor, aceste stări – poate – cu greu putând fi deduse în adâncime, cel puțin la început, prin participarea la spectacol. Dăm un singur exempl de astfel de indicații ale autorului (cu care se deschide,

de altfel, fiecare act): „Arhitectură și mobilier sobru, în acord cu străile sufletești și condițiile de viață ale Agatei” /.../ Agata „nu poate dezamăgi pe nimeni – ceea ce n-ar fi exclus să devină însuși germele dramei. Nu e în stare să lupte, dar poate să se transforme într-o torță de jertfă și lumină, pentru ferirea celorlalți.” (s.n.) Și așa mai departe. Trebuie să ținem seamă că ne aflăm abia la Actul I, iar autorul dă aceste „indicații” (pe o pagină întreagă), destinate regizorului și, de ce nu, având în minte, poate, mai ales cititorul.

În acest sens, semnalăm și textul final, intitulat „Contrapunct”, care este, de fapt, o explicație asupra elementului de pornire – un caz real – care l-a determinat apoi să ducă subiectul spre o dezbateră indirectă asupra acțiunii temerare a omului în lupta cu natura, dar și asupra fragilității sufletului în lupta cu dramele la care îl supune viața. De la faptul real, autorul conduce acțiunea, cum însuși mărturisește, ghidat de personaje, care „singure s-au cerut la viață și singure au acționat cum au crezut de cuviință”. Acestea, pe parcurs, „vor merge pe drumul cel mare al acțiunii, dar și fiecare pe linia sa.”

Pan Vizirescu conduce acțiunea gradat, cu pricepere de dramaturg, până în punctul final, ușor de dedus de altfel de către cititor/ spectator la o rememorare a scenelor și replicilor de început. Totul ar părea oarecum simplu, clar pentru cel care descifrează semnele care conduc la deznodământ. Aceasta nu este însă o scădere a piesei, autorul mizând tocmai pe „limpezime”. O afirmă direct în „Contrapunctul” amintit anterior: „Opera de artă numai prin limpezime își poate dovedi adâncimea substratului de lavă și explozia prin care rupe lumea ce se va întrupa sub ochii noștri. Dacă această lume nu are contingente vii și puternice cu cea reală, rămâne o plăsmuire de fanteze exhibiționiste, care pun în mare chin actorul ca să scoată ceva din piatră seacă”.

Autorul se vedește astfel, nu numai prin opera sa („Tunetul din munți” fiind numai o „piesă” din întreg), dar și prin declarațiile directe, un promotor al realismului în artă, împotriva a ceea ce câștigase teren în vremea sa, „maniera absurdului, potrivită – afirma el – pentru polemici și divagații

dialogate”. Ceea ce considera valoros în „limpezimea” operei de artă era exact ceea ce părea a nu fi capabilă maniera absurdului, acesta neavând „instrumentul de pătrundere tocmai în miezul misterios al lucrurilor”.

Or tocmai explorarea misterului sufletească îl urmărea autorul, iar explicația „înțelesului final” o descifrează el însuși, prin dezvăluirea simbolului de la care a pornit în derularea acțiunii: „Piesa se numește *Tunetul din munți*, dar prin acțiunea ei se dezlănțuie furiile oarbe ale raționamentului uman, când se crede infailibil.”

Subiectul este unul ce se axează pe conflictul dintre realitățile măsurabile matematic și meandrele sufletului, care nu pot fi măsurate, dar nici înțelese direct (sau, în cuvintele autorului, „metoda calculelor nu se poate aplica sufletului omenesc”).

Așadar, în câteva cuvinte, dacă ar fi să povestim piesa, am spune – simplist – că drama se axează pe imposibilitatea inginerului Urseanu de „a vedea” sensibilitatea și, în cele din urmă, puritatea sufletească a soției, el axându-se numai pe ceea ce ar părea evidente irefutabile. Cel care domină prăpăstiile, tăind munții cu viaducte, poduri și tunele, temerarul constructor nu poate totuși învinge „prăpăstiile” sufletești. Am fi tentați să-l asociem cumva cu Meșterul Manole, inginerul fiind constructor el însuși, dar, ne avertizează autorul, prevăzând reacția cititorului, personajul său „nu seamănă cu meșterul Manole”. Și credem că are dreptate. Trimiterea la Manole este numai una de suprafață. Amândoi construiesc, amândoi durează ceva căruia îi urmăresc perenitatea. Dar, în timp ce Meșterul Manole își pune la temelie durabilitatea construcției sale soția, inginerul își zidește propria viață și propria familie. „Dacă tunetul din munți, care dă titlul dramei, ar fi o simplă idee și nu o cădere năprasnică asupra căminului pe care-l devastează, lucrarea ar rămâne o amplă dezbateră teoretică”, ne avertizează autorul încă din începutul „Contrapunctului”.

Piesa este simbolică, într-adevăr, și trimite cititorul/ spectatorul de la descifrarea titlului până la aceea a mesajului ascuns în derularea acțiunii, dar, prin conturarea personajelor și mai ales prin știința gradării îl conduce către urmărirea unui dramatic conflict psihologic și, în cele din urmă a unei drame general-umane.

„Cadrul istoric al scrierii piesei – așa cum avertizează însuși cel care ne-a facilitat accesul la opera lui Vizirescu, scriitorul Dumitru Sîrghie – nu poate fi ignorat. Ascuns de prigoana Securității, Vizirescu trăia într-o epocă dominată de dictatură, teroare și cenzură, toate aceste experiențe influențând inevitabil viziunea sa artistică. După 1989, manuscrisul este recuperat, oferindu-ne o imagine despre cât de periculoasă era considerată, de către regimul comunist, opera sa literară.

Referințele la dosarele de securitate confirmă faptul că *Tunetul din munți* nu este doar o piesă de teatru, ci un document al rezistenței culturale.”

Iar mai departe, editorul este convins și ne atrage atenția că publicarea piesei (și, am adăuga noi, a întregii opere a „ultimului gândirist”) „va marca un moment important pentru literatura română, aducând în lumină o piesă pierdută a unui autor aproape uitat, dar care a fost un martor tăcut al unei perioade dramatice din istoria României.”

Biograful-editor și-a făcut datoria.

Datoria cititorilor – astăzi – este aceea de a cunoaște o operă de valoare, iar în cazul piesei *Tunetul din munți*, datoria regizorilor, de ce nu, – de a o include în repertoriul contemporan.

Mihaela ALBU

Evanghelia unei inimi care așteaptă bisturiul

VASILE IFTIME – *Confesiunile balaurului cu șapte inimi*, Ed. Eikon, 2024

Poezia lui Vasile Iftime e o oralitate transfigurată, ca și cum vocea unui bolnav, a unui martor sau a unui preot fără biserică ar vorbi din marginea lumii>

„nu știu ce a fost înainte / inima sau omul / dar dintr-o dată totul s-a rupt” „chirurgul și Dumnezeu au fost colegi de bancă”

Fiecare poem construiește un mic mecanism de sens în jurul unui detaliu corporal (o aortă, un os), al unui obiect (pansament, bisturiu), al unei figuri (balaur, copil, tâmplar). Iar la final, toate acestea se subsumă într-un poem total, diseminat pe mai multe planuri ontologice și mitopoetice. Un jurnal metafizic al unei conștiințe aflate sub anestezie, suspendată între chirurgie cardiovasculară, teologie populară și o viziune tragic-ludică asupra morții.

Imaginea centrală a volumului — „balaurul cu șapte inimi” — este mai mult decât o invenție retorică sau o fantasmă simbolică. Ea coagulează întreaga poetică a cărții: pluralitatea inimilor devine o

figură a conștiinței scindate, a ființei traversate de istorii afective multiple, dar și a unei realități poetice în care unitatea nu este dată, ci construită prin tensiuni. Viziunea curge într-un discurs discret ritualic, umplând patru spații recurente: spitalul, portul, cimitirul și biserica — fiecare având funcție simbolică, fără a deveni însă decoruri alegorice rigide. Vasile Iftime nu propune o simplă colecție de poeme, ci o liturghie a ființei dedublate, o confesiune extinsă a unui personaj mitologic și tandru care își împarte suferința în fragmente lirice fără ostentație, fără emfază, dar cu o putere vizionară greu de dislocat.

Această ființă polifonică destructurează principiile clasice ale mitului monstru / adversar. Balaurul devine deopotrivă companion și martor, victimă și demiurg, funcționând ca un dublu poetic al autorului: un suflet cu mai multe centre, fiecare bătând în altă limbă, în alt timp și în alt mit.

Structura volumului este aceea a unei evanghelii dezarticulate, în care episoadele sunt reluate ca în cadențele unui cor funerar. Nu există progres narativ, ci reluare — o memorie care își reamintește aceeași traumă sub forme ușor deplasate. Astfel, poemele cu pescari seamănă cu cele despre spital, cele despre păpădii cu cele despre chirurghi. Nu există ierarhie între sacru și profan. Dumnezeu apare uneori ca jucător de popice, alteori ca tâmplar care montează viața, alteori ca un înger rătăcit în sala de operație. Dar întotdeauna este prezent ca martor al rușerii, nu ca reparator.

Poetica acestui volum este una a tăcerii rostite, a fragilității asumate până la limita liturghiei. Într-un vers, se spune: „ești cea mai bună lecție de optimism / în salonul 13”, iar în altul: „dintr-o cămașă de văduvă s-au ridicat două sfere”. Sub aparenta blândete, volumul este străbătut de o suferință nespūsă, care se manifestă ca o absență organizatoare. Nu moartea este cea care rănește, ci faptul că trupul este încă viu și nu poate cuprinde întreaga durere.

Versurile lui Vasile Iftime evită programatic estetica excesului sau a grandilocvenței. Poetul mizează pe o oralitate atent dirijată, cu inserții colocviale controlate și pe o construcție metaforică de tip funcțional: imaginea nu este niciodată gratuită, ci element de articulare a unei realități poetice care înlocuiește treptat realul empiric. Acolo unde alții ar fi căzut în anecdotice sau în metafizică

facilă, Iftime rămâne sobru, echilibrat, aproape liturgic. Sobrietatea nu exclude, însă, emoția - poemele sunt traversate de o tensiune afectivă subtilă, conținută, dar constantă.

Un exemplu de rafinament simbolic îl oferă zona „chirurgiei inimii”, în care se articulează o formă originală de mitologie medicală. Inima nu este doar organ biologic, ci centru al identității, spațiu de reconstituire a ființei. Versuri precum „în jurul unei inimi a început să crească un om” reconfigurează din interior mitul creației, fără emfază, dar cu o forță vizionară autentică. În această direcție, se poate vorbi despre o apropiere estetică de o anumită poezie a sacralului interiorizat — cu mențiunea că Vasile Iftime preferă o poezie a contemplației, nu a confruntării.

Mai discret conturat, dar plin de fibră, este cosmosul obiectual - cămașa de văduvă, brancardul, bisturiul, heliportul, funia de corabie, păpădiile, cheițele mecanice, sertarele, iconele mobile. Acestea nu sunt recuzită poetică, ci devin noduri de sens — fiecare obiect e purtător de sacrament sau de ruptură.

Un alt plan de lectură, subtil dar constant, este cel teologic. Dumnezeu îmbracă diverse haine desacralizate, dar nu desacralizante: tâmplar, croitor, copil, pescar, jucător de popice. Aceste imagini nu sunt ironice, ci umanizate, apropiate de mentalul religios popular. Un Dumnezeu care poate sta împreună cu noi la coadă la pâine, doar să ne asculte poveștile, ori de ce nu, unul care se urcă fără bilet în autobuz, doar să testeze vigilența controlorilor. De altfel, o marcă stilistică aparte este umorul blând, adesea absurd, care nu strivește suferința, ci o umanizează:

„în salonul 13 ești cea mai bună lecție de optimism”
„dumnezeu a închis ventilul corăbiilor” „îngerul a adormit pe brancardier”

În mod similar, îngerii, brancardierii și păpădiile fac parte dintr-o rețea simbolică care propune o cosmologie modestă, dar coerentă. Nu e vorba de o desacralizare, ci de o reformulare a sacralului într-un registru afectiv și simbolic recunoscut și integrat în diurn.

Un merit important al acestui volum este coerența internă: poemele nu funcționează ca piese dispartate, ci ca variațiuni pe tema unei singure voci — vocea unui martor care nu judecă, ci reconstituie. De altfel, în ciuda titlului fantastic, cartea nu mizează pe spectaculos, ci pe profunzime și pe discreție. Imaginarul este dens, dar niciodată ostentativ. Simbolurile sunt recunoscutibile, dar nu devin transparente. Finalurile poemelor refuză deliberat orice formă de închidere categorică sau epifanică. Ele rămân suspendate, ca într-o respirație întreruptă, lăsând sensul să se disipeze în marginea frazei.

Iar, dacă vreo inimă din cele șapte ale balaurului va bate mai departe în locul celei rănite, poate nu e o salvare — dar e o rămânere. Măcar până când ne vom întoarce, după ce vom fi aflat, de dincolo, de la bunica, *specialistul care i-a domolit inima*.

Și specialistul ne va domoli și pe noi, de spaima, de bisturie și, mai ales, de marea așteptare.

Cristian MELEȘTEU

EPOPEEA LUI IZDUBAR

(urmărire din nr. trecut)

PRIN APELE MORTII

După o lună și jumătate de călătorie pe mare,
Călătorii au ajuns departe.

Acum în fața lor un mal negru și pustiu
se întinde,

Copleșit de stânci amenințătoare, de unde
un urlet vine

Al vreunei furii îngrozitoare, al stihțiilor
Care cutremură aerul și ațâță o mânie turbată
a vânturilor și mărilor,

Și iată! O peșteră se cascadează,
Adânc într-un vid aruncată,
Unde umbre fremătătoare plutesc
pe valurile decolorate.

Teribila Ninazu, a cărei veșnică furie râvnește
La victime nenorocite, dezlănțuie
cu un muget

Marea aprigă peste-acel țărâm îngrozitor.
Diavoli întunerici stau adunați
și-așteaptă

Împreună ci Mammitu-zeița urii bestiale-
Și cu Gibil-cu vrăjile sale și Nibiru,
Zeul geamăn al Sorții negre
și sinistrul Nusku-

Paznicul fulgerelor roșii, și Urvat-
Căinele morții și diavolul Reginei Balat,
Și Nukkhu, și cel cu fruntea neagră, Edhutu-
Zei întunericii de aici, cu Tsilattu.

Și iată! Pe-o stâncă stă singur
Întunecatul Rimmon
Și Gibil cu blestemul său distrugător.
Deasupra, cu fața lui neagră și rea
Ce exercită puterea asupra oamenilor
cu toată forța.

Nenorocite! Nenorocite sunt sufletele
care simt acea năpastă
Care mătură acea îngrozitoare coastă.
Furtuni, vârtejuri feroce și uragane
aici se dezlănțuie

Cu fulgere și tunete asurzitoare
Valurile furioase se năpustesc în jurul
acelui țărâm

Ca vârtejuri feroce al unui teribil maelstrom.
Deasupra intrării în peșteră se află Ninip,
Le face semn cu mâna spre peșteră!
Ur-Hea strigă: "Stăpâne, tăblițele spun
Că nu trebuie să mergem
pe-acel periculos drum!

Apele negre-ale morții ne vor nimici,
În adâncul peșterii ne vom îneca negreșit!"
"Prietene, pe-acel drum doar o singură dată
putem păși"

A zis eroul: "Acolo nu-i decât sălaşul
unor stafii!"

"Atunci vom merge, Izdubar, adâncurile
i le vom cerceta,

Dar noi în acel întuneric ne vom învărti
întruna,

Întruna, în acel vârtej negru cumplit
Și-odată intrați, înapoi nu mai putem ieși."
"Prietene, de câte ori-nu îndrăznesc să spun -
E scris că noi înăuntrul ne vom croi drum".
Marea înspumată i-a prins în puterea ei acum
Și s-a ridicat în jurul lor
cu un muget continuu.

Ei fug! Cu viteză tot mai mare se-nvârtesc

Până când acum zboară pe-aripile fulgerelor
și plutesc

În ochiul furtunilor nebune
peste abisul amețitor.
Atât de repede se mișcă, încât valurile
le par că dorm

Sub ei, învărtindu-se cu o forță nevăzută.
Dar iată! Țâșnind cu un licăr sulfuros
Doamna cu Coasa sare
pe prora tremurătoare!

Acum ochii ei plini de foc și ură asupra lor
se îndreaptă!

Suptă de foame și cu chipul descompus
de osândă,

Ea stă acolo fără grai în bezna cea adâncă.
"O, zei, tipă Izdubar disperat,
În final aici peste zeița Sorții am dat?
Piei, diavole! În groapa ta din iad să te duci!
Piei! Piei! Și de prezența ta cumplită
să mă scutești!"

Și iată! Ea se-apropie cu mânie nestinsă,
Cu-acei ochi teribili, immobili, de foc arzător!
Și-a ridicat bagheta și lovește!

"O, zei!" strigă el.
Și cade sub acel fulger ce pe el strălucește,
Iar el dispare în acel întuneric îngrozitor.
Auziți! Acele țipete ascultați!
Blestemată! Blestemată soartă ai!
Și iată! El sare-n picioare, chinuit de durere
și strigă:

"Asupra ta arunc din nou blestemele,
Satană!"

Iar acum un fulger orbitor spintecă
Aerul negru și greu, o clipă se zărește
o lumină;

Și iată! Regele se sprijină de catarg
și cade leșinat,

Cu ochii ieșiți din orbite, mâinile-nclăștate,
însălmântat.

Priviți acel chip palid și mâinile pline de solzi!
Alb de lepră, blestemat de zei a rămas!
O moarte vie, o viață de teribilă durere,
Incurabilă de către om, el va trebui să meargă
pe drumul său.

Dar Văzătorul ce toate vrăjile cunoaște
Îl va vindeca pe-acel țărâm,
sau el de moarte va avea parte.

Și iată! Prora vasului tremurând se întoarce
În jos! În potopul asurzitor ce larg
se deschide și se zbate

Dedesubt ca un cazan uriaș și negru
ce clocotește.

Așa se-nvârtesc ei ieșind din peștera sinistră
Și-n jurul lor, împrejur,
umplu aerul corbi vioi

Și iată! Ei zboară și peștera rămâne-napoi!
Și vasul zboară departe împins de vânt!
Întunericul din adâncuri a dispărut,
Demonii au pierit! Prin ceața fină, delicată
Vasul cu pânzele-ntinse
a prins briza minunată

Și dansează în lumină pe mări scânteietoare.
Limanul fericii strălucește-n fața lor,
Roua Zorilor mătură marea,
Ei acostează mândri pe nisipul strălucitor
Și vesel sare Regele pe țărâm.

(continuare în nr. viitor)

Traducere din limba engleză de
Liana ALECU

Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Pitești

sub egida
**Consiliului Local Pitești și a
Primăriei municipiului Pitești**

Fondată în ianuarie 2003

REDACȚIA

Director: Virgil DIACONU
Redactor-șef: Marian BARBU
Secretar de redacție:
Simona FUSARU

Redactori:
Lucian COSTACHE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Ion PANTILIE

Corespondenți:
Elisabeta BOȚAN (Spania)

Corectură:
Jean DUMITRAȘCU

Prezentare artistică:
Virgil DIACONU

ADRESA REDACȚIEI:

**Centrul Cultural Pitești,
Cafeneaua literară,**
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1,
sc. C, et. I, Casa Cărții, 110013,
Pitești
Tel./fax: 0248/219976

<http://www.centrul-cultural-pitesti.ro>

Cont: 50104122256,
Trezoreria Pitești
ISSN: 1583-5847

**Responsabilitatea asupra
conținutului textelor revine
autorilor, conform legii.
Autorii pot avea și alte opinii
decât ale redacției.**

**Manuscrisele primite
la redacție nu se înapoiază.**

**Tiparul executat la
VENUS PRINTING SOLUTIONS
lași**

**Revista nu publică decât texte
inedite, deci care nu au mai
apărut în alte publicații.**

EMINESCU LA IPOTEȘTI ȘI ÎN LUME

Printre activitățile recente consemnabile, deci performante ale Centrului Cultural Pitești, se numără și dialogul pe care l-am avut de curând, 10 aprilie, în fața camerelor de filmat, cu scriitoarea ALA SAINENCO, managerul Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, în cadrul proiectului „Invitați la *Cafeneaua literară*”, de care mă ocup.

ALA SAINENCO a fost decan al Facultății de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (2014-2016), Republica Moldova, și a obținut titlul de Conferențiar universitar în Limba română (2007) și titlul de Doctor în filologie (2002). A publicat câteva cărți de specialitate, pe care le voi menționa mai jos. La Pitești a venit însoțită de poetul Vasile Iftime și scriitoarea Lucia Țurcanu.

În mare, am discutat despre Eminescu... Dialogul filmat se află postat pe pagina de Facebook a Centrului Cultural Pitești.

Impresionantă în expunerea managerului Memorialului Ipotești a fost lista activităților, care cuprinde, între altele, un *Program de cercetare și de promovare a operei eminesciene și a poeziei*, activitatea *Poeți în dialog* (lecturi publice), la care sunt invitați poeți din toată țara, colocvii pe diferite teme. Alte activități: *Ziua Mondială a Poeziei* (21 martie), *Zilele Eminescu (ediția iunie)*, *Festivalul de Debut, Târgul de Carte și Arte*, iunie 2024, *Gala de acordare a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum*, care numără 26 de ediții. Pentru debut, în 2023 a fost desemnat Alexandru Funieru, cu volumul *Candelabre în valul artificial*, Casa de Editură Max Blecher. Acestea sunt doar câteva dintre zecile de activități ale Memorialului Ipotești...

Ala Sainenco ne-a prezentat mai multe cărți de a căror apariție se preocupă. Printre ele am remarcat cărți de traducere a poeziei lui Eminescu în limba franceză și

engleză, studii asupra poeziei lui Eminescu și volumele pe care le semnează chiar ea: *Ritm în limbaj (analiza liricului)* (PIM, 2013); *Ipotești: dilemele unei identități* (Eikon, 2024); *Noțiuni structurate de limba română* (PIM, 2014); este coautoarea manualelor: *Decalogul comunicării* (PIM, 2013), *Limba română pentru începători* (ARC, 2017), a *Dicționarului asociativ al limbii române*. Vol. 1.: *De la stimul la reacție* (Junimea, 2016).

Ala Sainenco coordonează apariția Revistei de Studii Românești *Glose*, bianuale, sub egida Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, o revistă de 350 de pagini, cu totul deosebită, prin exegezele asupra operei lui Eminescu, pe care le cuprinde.

Un volum binevenit este *Mihai Eminescu, Epistolar III, Mihai Eminescu-Veronica Micle*, îngrijit și prefațat de către Mircea A. Diaconu, Ed. PIM, 2024. O apariție editorială surprinzătoare este și *Agendă 2025*. „Agenda conține versuri din 365 de autori contemporani cu Mihai Eminescu, care au publicat în perioada 1866-1889”, ne lămurește Lucia Țurcanu, care s-a preocupat de acest volum-agendă-„antologie” de poezie. Observ astfel că marea majoritate a poezilor care ilustrează paginile agendei nu sunt necunoscuți sau că ei nu mai spun nimic epocilor post-Eminescu. Și poate că mai mult decât să stimuleze creația poezilor contemporani sau care i-au urmat, Eminescu le-a pus-o în umbră, le-a îngropat-o. În umbra arborilor mari...

La eveniment au participat, între alții, Carmen Elena Salub, directoarea Centrului Cultural, Cristina Lintescu, poezii Lucian Costache, Constantin Teodor Craifăleanu, scriitori și oameni de cultură. O întâlnire într-un tot memorabilă. Am avut sentimentul secret că umbra strălucitoare a lui Eminescu a fost printre noi.

Virgil DIACONU

CÂȘTIGĂTORII Concursului Național de Poezie de Dragoste „Leoaică tânără, iubirea...” Ediția a XXV-a, 24 aprilie 2025

La ediția din acest an a Concursului Național de Poezie de Dragoste „Leoaică tânără, iubirea...”, juriul, format din Virgil Diaconu, Liliana Rus și Lucian Costache, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, a acordat trei premii și două mențiuni. Doi dintre concurenți, mai precis câștigătorul premiului al III-lea și al unei mențiuni nu s-au prezentat la festivitatea de premiere, așa încât, conform regulamentului, premiile acordate în mod efectiv sunt următoarele:

Premiul I: AURA GOLOMOZ, din Galați, absolventă a Facultății de Educație Fizică și Sport, Universitatea „Dunărea de jos”, 29 ani.

Premiul al II-lea: LIDIA ZADEH PETRESCU, din București, absolventă a Facultății de automatică și calculatoare IP București, 57 de ani.

Mențiune I: CONSTANTIN TEODOR CRAIFĂLEANU, din Pitești, absolvent al Facultății de Stomatologie București, 73 ani.

Festivitatea de premiere a avut loc la Centrul Cultural Pitești, joi, 24 aprilie 2025, orele 13.00.

Cafeneaua literară este membră **APLER** și **ARPE**.
Vizitați **Cafeneaua literară** la adresa www.centrul-cultural-pitesti.ro